

มหาสุบัสตีชาดก

คำนำ

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรีสุนทร โวหารญาณปริชา
มาตยบรมนารถนิตยภักดี พริยพาห (น้อย) เจ้ากรมพระอาลักษณ์
คิดเรียงเรื่องนิยายมหาสุบัสสะชาติกัน ชนไว้ด้วยตั้งใจจะให้
คุณเป็นประโยชน์แก่เด็กนักเรียน แลเป็นแบบอย่างแก่ชาว
สยามซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาเป็นของสำหรับบำรุงปัญญา ให้
คิดแสวงสุจริตความชอบนั้นจะอำนวยผลเป็นสุขแก่ตน ทั้งในภพ
ปัจจุบันแลภพเบื้องหน้า ท่านทั้งหลายอ่านแล้วจงใช้ปัญญาตรอง
โดยละเอียดเถิด คงจะได้ปัญญาจักทางปฏิบัติที่จะได้สุดท้ายคือ
สวรรค์แดนนิพานตามกฎมุตตตปฏิบัติเป็นวิฆเนศวรมาแล้ววิฆเนศวรมาแล้ว
ทั้งสองประการขอท่านทั้งหลาย จงไตร่ตรองตามข้อความในเรื่อง
นิยายนเทอดญา

มหาสุบัสสีชาดก

เริ่มต้น

ข้าพเจ้า ขอเล่านิยายให้ท่านทั้งหลายฟังสักเรื่องหนึ่ง
พอเป็นเครื่องเตือนใจให้ได้ทางบุญญาหากความสุจริต ซึ่งจะเป็น
ที่พึ่งแก่ตนในภพหน้า

ในเรื่องนิยายนั้นว่า มีพระราชาองค์หนึ่งชอมหาสุบัสสี
ดาบศ อาศัยอยู่ในป่าวิศาลวัน แขวงเมืองมยุรราชธานี พระ
สุบัสสีได้สำเร็จสมมาบัตญาณโลกีย์เป็นพระอาจารย์ใหญ่ มีคณะ
ดาบศเป็นศิษย์อยู่ศึกษาเป็นอันมาก วันหนึ่งเป็นเวลาฤกษ์สำนักศิษย์
มาประชุมพร้อมกัน พระมหาดาบศสุบัสสี จึงว่าข้าพเจ้าได้ดูใน
จดหมายเหตุของโบราณ พบนิทานเรื่องหนึ่งควรจะเป็นคติตระภก
ได้ ข้าพเจ้าจะเล่าให้ฟัง ท่านทั้งหลายฟังแล้ว จงใส่ใจกำหนด
จดจำไว้ให้แน่นอนเทอญ

ในนิทานเรื่องนั้นว่า มีนักปราชญ์สองคน ชอครุณีเทศคน
๑ ชอครุณีเทศคน ๑ อยู่ในแขวงเมืองสุทธาไศรย นักปราชญ์

ทั้ง ๒ ถอดทิวไม้ตรงกัน ครุניתศันนั้นถือว่าโลกย์พิภพแบบแผ่ออก
 ไปตั้งในบัวลอยน้ำครุניתเทศคือ ลัทธิว่าโลกย์กลมเหมือนส้มโอ
 หมุนอยู่เสมอ นักปราชญ์ทั้ง ๒ มีความรู้ในทางดินฟ้าอากาศ
 ดวงดาวรายตี ทายสุริยทายจันทร์แม่นยำชำนาญเหมือนกันทุกสิ่ง
 ต่างกันแต่โลกย์กลมแลโลกย์แบนเท่านั้น คนชาวบ้านชาวเมือง
 ก็แตกต่างกันเป็น ๒ พวก ๆ ที่เห็นจริงว่าโลกย์แบนก็นับถือครุניתศ
 ที่เห็นว่าโลกย์กลมก็นับถือครุניתเทศ นักปราชญ์ทั้ง ๒ ต่างคนต่าง
 ตั้งสอนศาสนาเป็น ๒ คณะ ก็มิสู้รบถอมากทั้งสองฝ่าย

ครุณนมสหาย ๒ คน ขอนายทตคน ๑ ขอนายแทนคน
 ๑ สองคนนี้เป็นเพื่อนรักกันสนิทชิดชม ไว้ทุกข์ระแห่งกันแลกัน
 นายทตนั้นเป็นโลกกลมสันดานมาแต่กำเนิด นายแทนนั้นบิดาเป็น
 นักเลงสะกา เล่นจนทรัพย์ฉิบหายสิ้นตัว จึงเอนายแทนบุตรแต่
 ยังเล็กไปขายไว้แก่ท่านพระยาบริบริรักษ เป็นเงินตรา ๓๐๐ บาท
 บิดามารดาก็ล้มตายไปหมด นายแทนก็ตกอยู่เป็นทาสท่าน ต้อง
 กรากกรำทำงานของนายยากแค้นทุกวันทุกเวลา

วันหนึ่งนายทตนายแทนนั่งพูดจาปรับทุกข์กัน นายทตว่า
 “เพื่อนยากเอ๋ย เราทั้ง ๒ นมทุกข์คับอกคับใจด้วยกัน
 ทุกข์เท่า ๆ กัน ตัวเรามีโรคกลมสันดานประจำตัวรักษาสิ้นเงินสิ้น

ทองจนยากจน โรคก็ไม่หายกลับทวีมากขึ้นทุกปี ๆ ฝ่ายเพื่อน
 เลากมหนสนเป็นทาสนายเขา ใช้ไม่ปราได เราจะช่วยเพื่อนให้
 พนทุกขเรากชตสนชนจนเสียแล้ว เราทั้ง ๒ จะคิดอย่างไรจึงจะ
 พนจากความทกชตด้วยกัน นายแทนจึงว่าเพื่อนคิดมันช่างถูกกับ
 ใจเราจริง ๆ เรองนเรากคคอยู่ไม่เว้นวัน แต่มันมดมนอนนอนต้น
 เบ้าสากไม่เห็นหนทางเลย นายทดจึงว่าเราคิดเห็นอยู่ราง ๆ แล้ว
 แต่เพื่อนจะเห็นด้วยฤาไม่ เดียวนี้ในบ้านเมืองเรา มีนักปราชญ์
 อยู่ ๒ คนชื่อครุฑีทศ ๑ ครุฑีเทศ ๑ เขามีความรู้ฤาชาปรากฏคนนับ
 ถอมมาก เราไปหาเขาอ้อนนอมอ้อนวอนขออุบายบุญญา เพื่อเขา
 จะมีความกรุณาแก่เรา เขาคงจะชทางบอกอุบายให้แก่เราบ้าง
 เพื่อนจะเห็นอย่างไร นายแทนก็เห็นชอบด้วย

สองสหาย จึงชวนชววยหาดอกไม้อุปเทียคนคนละเล็กคน
 ละน้อยตามภาษายาก แล้วพากันไปยังสำนักนครุฑีทศ คำนับ
 กราบไหว้ แล้วเล่าความทกชรอนของตัวทั้ง ๒ คน ให้ฟังจนสน
 ทกประการ แล้วจึงวอนว่าขอให้ท่านผู้เป็นอาจารย์ใหญ่ จง
 สงเคราะห์ด้วยความเมตตากรุณา ชแจงหนทางทชาพเจ้าทั้ง ๒
 จะได้หายโรคแลพ้นยากจากทกชตด้วยเถิด ฝ่ายอาจารย์นทศกำลัง
 พนเผออยู่ด้วยเรื่องความโลกย์แบนโลกย์กลม ใครไปสู่มหาใน

เวลานั้น ก็ชกพูดแต่ในเรื่องโลกย์อย่างเดียว ใครมาพูดเรื่องอื่น
 ก็ไม่เป็นที่พอใจ ครุניתจึงถามนายทดนายแทน ว่าเจ้าเข้าใจ
 ในเรื่องโลกย์อย่างไรบ้าง แผ่นดินโลกย์พิภพจะแบนเมื่อออกไป
 เหมือนอย่างใบบัวฤาจะกลมอย่างไรแน่ เจ้าเข้าใจฤาไม่ นายทด
 นายแทนตอบว่า เรื่องนี้ข้าพเจ้าไม่เข้าใจเลย ข้าพเจ้าไม่ได้เล่า
 เรียนศึกษาในวิธีโลกย์ ข้าพเจ้ารอนรนอยู่ด้วยทุกข์ประจำตัว คิด
 อยากจะพ้นจากความทุกข์อยู่ทุกวันทุกเวลา ถ้าข้าพเจ้าศึกษาจน
 ได้รู้ว่าโลกย์พิภพแบนฤากกลม รู้แท้รู้จริงแล้ว โรคในกายตัวของ
 ข้าพเจ้าจะหายได้ฤาไม่ได้ อนึ่งข้าพเจ้าจะหลุดพ้นจากความที่เป็น
 ทาษ พ้นอำนาจนายเงินได้ฤาไม่ได้ ฝ่ายครุניתก็โกรธ ร้อง
 ตวาดความมั่งทง ๒ คนเป็นคนดีฤาคนบ้า ก็เห็นว่ามั่งทงทาสบัญญัติ
 เลวทรามนักจะเอาความรู้ไปสู้รบกับโรคลมสันดาน แลจะเอาไป
 ตานทานเจ้าเบยนายเงิน ให้หลุดพ้นจากหน้จากยากนั้นจะได้ฤา
 หวา อ้ายคนพนนไม่ควรจะมาพูดกับกู มั่งรีบไปเสียให้พนนบ้านกู
 โดยเร็ว ครุניתศอวยไม่เท่าใดชบคนทงสอง ๆ กรบหน้มาพนนบ้าน
 ครุניתแล้ว ปฤกษากันว่าอ้ายตาครุคนนเจ้าโมโหดร้ายนออกทาง
 เราไปอ่อนน้อมไต่ถามโดยดี กลับดำว่าจะทุบตีชบได้เราเสีย เรา
 ไม่ไปหามันน้อแล้ว ยังครุניתศออีกคน ๑ จะเป็นคนเช่นนฤาจะเป็น

คนที่ยังไม่รู้เราจะไปหาของดูบ้าง นายทตกับนายแทนปฤชากัน
 แล้ว ก็พากันไปหาครูนิเทศ เข้าไปไหว้กราบค้ำบ้นอ่อนน้อมตาม
 ความประสงค์ของตัวเหมือนทนต์หลัง ฝ่ายครูนิเทศก็ขัดเคืองดำว
 ได้ขับคนทั้ง ๒ เสียอก ทั้ง ๒ สหายกลับมาปฤชากันว่าตาครู
 ทั้ง ๒ คนเขาภาว่าเป็นคนดี มีความรู้มากเล่าพากันเราไม่เห็นจริง
 แต่ความทักขรอนของเรานิดหนึ่งเท่านั้น ยังขหนทางบอกอธิบายให้
 แก่เราไม่ได้จะว่าเป็นคนดีอย่างไร ตั้งแต่นั้นไปเราทั้ง ๒ จึงช่วย
 กันสืบเสาะค้นหาหาท่านผู้วิเศษต่อไป พิกพแผ่นดินใหญ่โต
 กว้างขวางนัก ที่ไหนจะค้นคนดีแต่เพียงตาครูทั้ง ๒ คนนี้ ท่านผู้
 รูควเศษยังชนไปกว่านคงจะมีเป็นแน่ แต่ถ้าใครพบปะจารย์ช่าว
 ก่อนแล้ว จึงรอมมาบอกกล่าวให้เพื่อนกันรู้ก่อนให้จึงได้ ทั้ง ๒
 สหายสัญญาากันแน่อนอนฉะนแล้ว ต่างคนต่างคอยสืบข่าวผู้วิเศษ
 อยู่เสมอมิได้ขาด

ครั้นนนหมอยารักษาโรคคนหนึ่งชื่อว่าหมอศรีสทธิศาสตร์
 อยู่ในเขตรแคว้นแดนเมืองสุทธาไศรยน์นเอง หมอศรีสทธิศาสตร์
 คนนเป็นหมอวิเศษนัก แม่นยำชำนาญในสมุฏฐานโรคดูไข้ไม่
 เคลอนทลาคเลย ว่าใดกใดวาเสยกเสยจริงเหมือนปากว่าทุกอย่าง
 ทงหยุกยากเขมแขงแรงกล้ารักษาใครก็มีไชยชำนะทุกราย คนนับ

ถือทิวเขตรขวางว่า เป็นหมอดดีหมอดวิเศษคล้ายกับหมอดโกมารภักดิ์
 หมอดศรีสัตตศาตร์อาไศรยวิชาแพทย์ได้ทรัพย์สิ้นเงินทองสมบูรณ
 จนได้สร้างบ้านเรือนก่อตึกราม มีบุตรภรรยาชาภาษากรรมกรชาย
 หญิงพรังพร้อมบริบูรณ์ มีคนนับถือภาษาปรากฏมาก หมอดศรี
 สัตตศาตร์ แต่ได้ปกครองทรัพย์สมบัติมานานประมาณอายุ
 ๖๐ ปีเศษ เวลารাত্রวันหนึ่งหมอดศรีสัตตศาตร์นิมิตฝันไปว่า
 บิดามารดาของตัวที่ตายไปนานแล้ว มานั่งทงข้างหัวนอนทั้ง ๒ คน
 บิดาเอามือลูบศีรษะแล้วบอกว่าพ่อเห็นเจ้าเผด็จสถนิก มัวเมาพัน
 เผื่อแต่จะหาทรัพย์ส่งสินมาบำรุงเขาผู้อื่น ตัวจะตายลงเมื่อไรก็
 ไม่รู้ ในเวลาจะตายนั้นบุตรภรรยาชาภาษาชายหญิง สิ่งทรัพย์
 สมบัติทุกช่วยเจ้าไม่ได้ทงนั้น จะช่วยได้ก็แต่ผลกศลสุจริต ที่ตัว
 ได้ประพฤติดีด้วยกายวาจาใจ ประพฤติให้ได้ดีจริงให้มันคงเสียแต่
 เน้น ๆ ให้เป็นอจินต์เสมอไปจนวันตาย นั้นแหละจะเป็นที่พึ่งแก่น
 สारของตัวได้ หมอดศรีสัตตศาตร์ตกใจตื่นขึ้น คิดถึงบิดามารดา
 ก็ร้องไห้คร่ำครวญ ภรรยาได้ถามก็แก่งบอกเสียว่าข้าละเมอไป
 แล้วคิดตรึกตรองถึงถ้อยคำของบิดามารดา ก็ปลงใจเห็นจริงลงว่า
 บุตรภรรยาทรัพย์สมบัติ เป็นอนิจจังไม่เที่ยงแท้ ยามจะปรวน
 แปรพิบัติก็ให้โทษทุกขต่าง ๆ ควรที่จะคิดสละละวางบริจาคนเสีย

ให้สนกกังวณห่วงใย แล้วละหลักไปอยู่แต่ผู้เดียว บำเพ็ญศีลสุจริต
 ไปกว่าจะหมดชีวิต ให้ตายลงในกองกุศลสุจริตให้สมกับคำสั่ง
 สอนของบิดามารดาจะได้ความเย็นใจไม่เดือดร้อน เมื่อปลงใจ
 ลงแน่อนอนจนแล้ว จึงตรวจทรัพย์สมบัติเข้าของสวัญญาณกะ
 ทรัพย์ อวัญญาณกะทรัพย์ทำบาปอุชเส็จจำนวนทรัพย์ถึง ๖ พัน
 ชั่งเศษ จึงคิดกะเบินส่วน ๆ แจกบุตรภรรยาวงษญาติตลอดหลาน
 เหลน บันดาทาสชายหญิง มีอยู่เท่าไรก็ยกค่าตัวโปรดให้เป็นไทย
 ไปสิ้นเชิง ทรัพย์ที่ยังเหลือก็สร้างศาลาที่ชนพักอาไศรย แลชุด
 ตระนันทาถนนปลูกสะพานชนใหม่ แลซ่อมแซมสะพานเก่าชำรุด
 หักพงให้มันคงถาวร ให้เป็นที่ชนทั้งปวงอาไศรยไปมาด้วยความสุข
 หลายตาบลดจนสิ้นทรัพย์ แล้วก็ไปปลูกกระท่อมที่พอยู่ในป่าศาละ
 วันเป็นทิวเวก จึงบวชถือเพศเป็นตาปะขาวสมาทานรักษากุศล
 กรรมบถ เจริญพรตทางสมณะภาวนาจนบันลึงอัปนาสมาธิ
 อย่างโลกียธรรม เวลาเขากเข้ามาเที่ยวภิกขาจารตามชาวบ้านริม
 ชายป่า ได้อาหารเท่าใดก็บริโภคนั้นละมือ ๆ ตัดห่วงใย ไม่มี
 บลิวอกังวลเสวยความสุขเกิดแต่ทิวเวกสังตทั้ง๒ประการผิวพรรณ
 ผ่องใสบริสุทธ์เป็นที่เจริญตา แลเจริญศรัทธาของชนทั้งปวง ชาว
 บ้านในเขตรวงไกลเคียงเหล่านัน จับฉลากบันเวรกันหาของ

ใส่บาตรท่านโยคีตาปะขาว เรือนละวัน ๆ มิได้ขาด กิตติศัพท์
กิตติคุณของท่านปะขาวศรีสังฆาตโรเจ้าภานุพงษ์จร ไปในประเทศ
ต่าง ๆ

เวลาวันหนึ่ง นายทตได้ข่าวเขาเจ้าภานุสรเสริญท่านตา
ปะขาวศรีสังฆาตโรรักดี จึงได้ถามถึงตามตำบลที่อยู่ของท่าน
ศรีสังฆาตโรได้แน่นอนแล้ว จึงรีบไปบอกแก่นายแทนผู้เป็นสหาย
บรรยายเหตุตามข่าวเขาเจ้าภานุให้ฟัง แล้วสองสหายก็พากันรีบ
ไปยังที่สถานของท่านปะขาวศรีสังฆาตโรกระทำอภิวัต ให้กราบ
โดยเคารพอย่างยิ่ง ครั้นท่านปะขาวทักทายปราศรัยได้ถาม นายทต
ก็แจ้งความว่า

“ข้าพเจ้าขอทตเป็นโรคลมสันดานมาแต่กำเนิด ครั้นแก่
ตัวเข้าโรคก็ทวมมากจนทุกที ๆ ได้ความลำบากเหลือที่จะอดทน
ทำอย่างไรข้าพเจ้าจึงจะหายโรค ได้ความสุข ขอท่านได้โปรด
เพื่อนของข้าพเจ้าคนขอแทน มีทุกขยานเป็นทาสท่านมาช้านาน
ต้องรับภาระงานของนายทตยากลำบากอยู่อดตรา ทุกวันเวลามี
ได้ขาด ทำใ้คนนายแทนจะได้พ้นจากทาส ขอท่านจึงได้โปรด
บอกอุบายให้ข้าพเจ้าทั้ง ๒ ได้พ้นจากทุกข์ยากเอาบุญเกิดเจ้าข้า”

ท่านปะขาวศรีสังฆาตโรจึงตอบว่า

“กำเนิดโรคกำเนิดทุกข์ของเจ้าทั้งสองนี้จะเกิดด้วยอะไร
เราอาจจะรู้ได้มีอุบายที่จะเยียวยารักษาได้ แต่เจ้าทั้ง ๒ ยังจะ
รักษาสัตย์ได้ฤๅ เราส่งอย่างไรจะทำตามสั่งด้วยความมั่นคง จน
ถึงแก่จะเสียชีวิตรก็อย่าเสียชีวิตยที่ด้รับปฏิญาณต่อเราจะได้ฤๅ
ไม่ได้”

คนทั้ง ๒ กริบว่า

“ข้าพเจ้าจะรับรักษาสัตย์ จนจะถึงแก่จะสิ้นชีวิตก็ไม่
อาลัยแก่ชีวิต ต่อหน้าลบลหลังข้าพเจ้าจะไม่ละเมิดถ้อยคำของ
ท่านเลย”

ท่านตาปะขาวจึงว่า

“ถ้าเจ้าจะถือได้มั่นคงเหมือนอย่างวานแล้ว โรคก็จะ
หายขาดทุกข์ยากจะเปลืองปลดหมดไปได้แน่ เราจะขแรงให้เจ้า
เข้าใจ นายทดเปนโรครมาแต่กำเนิด ปฏิสนธิวิญญาณของเจ้า
ไม่บริสุทธิ์ เพราะวิบากฝ่ายบาปฝ่ายอกุศล เข้าระคนปนเจืออยู่
ในปฏิสนธิวิญญาณ จึงบันดาลให้เกิดโรคติดมาแต่ในก้อน โลหิต
โรคอย่างนั้นเขาเรียกว่าโรคเกิดแต่กรรม ต้องอดของแสลงแล้ว
กินยาภายในชำระสันดานให้บริสุทธิ์ แลกินยาภายนอกประคบ
ด้วยโรคจึงจะหายขาด

นายแทนนมสมุฏฐานที่เกิดทุกข์ เปนสองสฐาน ๆ ที่ ๑
 คือปฏิสนธิวิญญาณไม่บริสุทธิ มีวิบากฝ่ายบาปฝ่ายอกุศลเข้า
 ระคนเจือ ก่อให้เกิดทุกข์มาแต่กำเนิดชั้น ๑ ตั้งแต่คลอดแล้ว
 มาได้รับวิบากบาปของบิดาของมารดา เปนมรรภูภันท์ทุกลงอีก
 ชั้น ๑ ต้องอดของแสงลง กินแต่ยาภายในชำระใจให้บริสุทธิไป
 อย่างเดียว ไม่นานดอกโรคทุกข์ยากก็จะหาย เจ้าทั้ง ๒ จะเต็ม
 ใจให้เรารักษาฤา ถ้ายอมให้เรารักษาต้องให้ความสัตย์แก่เรา
 ว่าจะประพฤติตามคำของเราจนตลอดชีวิต”

ฝ่ายนายทดนายแทนกชนนมไสมนันต์ น้อมศีรษะลงกราบ
 กราบไหว้ ให้ความสัตย์ปฏิญญาว่าจะทำตามสั่งทุกประการ

พระอาจารย์ศรีสัทธาตวจึงบอกว่า ยาภายในนั้นคือ
 ให้อดงดเว้นของแสงใจ ๕ ประการ แลให้กินยาบำรุงทวารทั้ง ๓
 อีกขนานหนึ่ง มีตัวยา ๑๐ สิ่ง ยาถอนแสงใจ ๕ ประการนั้น
 คือชยาชาสต์วอนมชีวิตร ตงตนแต่มนุษย์ลงไปถึงยุ้งรนเลือดไร
 สุดแต่แต่ว่าสตวมชีวิตรแล้วอย่าฆ่า อย่าทำให้ได้ความเจ็บปวด
 ลำบากเวทนา ๑ พัสตทพยสินสิ่งของ ๆ ใคร ๆ ทั้งทั้งโลกย
 ไม่จำเพาะว่าของอะไร ที่สุดลงไปจนหนญาเส้นหนึ่งกต เจ้าของ
 เขาหวงแหนเขาไม่ให้แล้วอย่าลักอย่าฉ้อแย่งชิง แลอย่าเบียดบัง

เขาของเขาเลยเป... ๑ อย่าเป็นคนเมาตันทา บ้ากาม ทำ
 บุ่มบ่าม ล่วงประเวณีในสตรีที่เขาหวงแหนแลต้องห้ามนั้นอย่าง ๑
 อย่าพูดปดหลอกดวงเขา อะไรไม่จริงแล้วอย่าพูด ๑ บันดาของ
 มินเมาคอสุราฤาเมรัย เป็นของจะชักนำใจให้เสียปรกติเดิม ชัก
 ใจให้หยาบแลให้มินเมาเซื่อมซึม ทุกสิ่งทุกอย่างเจ้าอย่าดื่มอย่า
 กินเลยจนตลอดชีวิต สุราเมรัยนั้นเป็นของแสดงใจที่ครบห้า เป็น
 ของแสดงเรียวแรงจิตสำคัญนัก ถ้ากินมันเข้าไปแล้ว ที่ไม่ควร
 จะพูดก็พูดได้ ที่ไม่ควรจะทำก็ทำได้ ถึงของแสดงใจ ๕ อย่าง
 ข้างต้นจะรักษามาได้ดแลแล้ว ถ้ามากินของแสดงที่ ๕ เข้าไป ก็
 อาจจะทำลายล้างการประพฤติดีเสียได้หมดทุกอย่าง ถ้าเจ้างด
 เว้นของแสดงห้าอย่างนี้ได้จริงแล้ว นักปราชญ์ท่านเรียกว่า ตั้ง
 อยู่ในเบญจเวรวิรัต อีกอย่างหนึ่งท่านเรียกว่า รักษาเบญจาง-
 คิกะศีล คือประพฤติความเว้น ๕ อย่างให้เป็นปรกิตัวเสมอไป
 อีกอย่างหนึ่งท่านเรียกรักษานิจจะศีล คือว่าเป็นปรกติธรรมนิยม
 ที่ควรรักษาเป็นนิตย์เสมอไปจนตลอดชีวิต อีกอย่างหนึ่งท่าน
 เรียกว่าโลกยะศีล คือเป็นธรรมนิยมรู้จักทั่วโลกย์ว่า ถ้าใคร
 รักษาจนเว้นการห้าอย่างนี้ได้ โลกย์ย่อมสรรเสริญว่าเป็นคนดี
 เป็นที่นับถือทั่วกัน ถ้าใครล่วงละเมิดธรรมตาโลกย์ ไม่มีความ

งตเว้นทำลายลายตามอำเภอใจในเบญจเวร ๕ ประการแล้ว โลกย์
 ย่อมตเตียนว่าเป็นคนทุศีลชวร้าย คนดี ๆ เขาไม่คบเขารังเกียจ
 จะไปอยู่ที่ไหนก็มักจะก่อโทษก่อเวรชนทนนั้น ระวางตัวรักษาตัว
 ยากนัก เพราะความทุจริตแรงกล้า มีผลเป็นทุกข์โทษอยู่โดย
 ธรรมดา นี้แลเราเรียกว่าของแสงใจ ๕ ประการ เจาทั้งสอง
 จงงดเสียให้ขาดระวางอย่าให้ของแสงใจมากกระทบถูกดวงใจของ
 เราได้ แลวักนยาบำรุงไตรทวาร ซึ่งเป็นคู่กันอีกขนานหนึ่ง
 สำหรับกล่อมหัวใจ

ยาบำรุงไตรทวารนั้น เป็นตัวยาสี่พยา ๑๐ สิ่ง คือความ
 เว้นบาปในกายะทวาร ๓ เว้นปาณาติบาตไม่ฆ่าสัตว์ ๑ เว้น
 อทินนาทานไม่ลักฉ้อทรัพย์ท่าน ๑ เว้นกามะมิฉฉาจารไม่ล่วง
 ประเวณฉนวนลามในกามะทัมต คือสตรีทตองห้าม ๑ วรรตทง ๓
 นั้นเป็นยาบำรุงกายทวารให้สะอาด

ยาบำรุงวะจทวารมีสี่พยา ๕ อย่าง คืองดเว้นมุสาวาท
 ไม่พูดปดหลอกหลวง ๑ เว้นบัสถาวาจา ไม่พูดส่อเสียดยงให้
 เขาแตกราวกัน ถึงโดยนคนหนงดาวานนทาคนขางหนง ก็อย่า
 เอาความขางนไปบอกแก่ขางโน้น อย่าเอาความขางโน้นมาบอก
 ขางนให้เขาโกรธราวรานกัน ๑ เว้นมรุตวาจา อย่าพูดหยาบ

คายน คือบริภาชดาทอให้เจ็บช้ำน้ำใจเขา ๑ เว้นสัมผัปปลาบ
อย่าพูดตลกคนอง พุดจาเรื่องราวที่ไม่เป็นประโยชน์ ชักน้ำใจ
คนฟังให้ลุ่มหลง ๑ วาจา ๕ อย่างนี้เป็นยาบำรุงจิตใจทวารให้
สอาด

ยาบำรุงมโนทวารมีตัวศัพท์ ๓ สิ่ง คือ เว้นอกิขณา
อย่าเพ่งมุงหมาย เอาสิ่งของผู้อื่นน้อมเข้ามาเป็นของตัวด้วยความ
โลภ ๑ เว้นพยาบาทอย่าผูกอาชวาคิดเป็นไฟรี โกรธเคือง
กับใครก็ตั้งใจคิดแข่งผู้นั้น จะให้ลุ่มจมฉิบหายวายปราณ ถ้า
ได้รูช่าวว่าผู้ที่เปนเวรกันได้ดับได้ตมลามมียศชนกก็ไม่เป็นที่ชอบใจ
ถ้ารู้ว่าคนท้าวโกรธนั้นต้องโทษทัณฑ์ ถ้าเป็นอันตรายแลล้มตาย
ก็ตั้งใจไสมนศชนบาน อาการอย่างนี้เป็นวิไลยของพยาบาท เจ้า
จงงดเว้นอย่าให้เป็นชนในใจ ๑ เว้นมิจฉาทิฏฐิ อย่าให้เห็นผิด
ไปจากคลองยุติธรรม การที่เปนบาปอย่าเห็นว่าเปนบุญ ที่เปน
บุญอย่าเห็นว่าเปนบาป บุญให้ผลเปนสุข บาปให้ผลเปนทุกข์
บุญมีบาปมี โลกขนมมีโลกขนมามี วิบากผลทคนทำตทาชวกม
ทำบุญทำบาปไม่ปราศจากผล คุณบิดามคุณมารดามี บุญญา
ความเห็นให้ตรงคงอยู่อย่างนี้ อย่าให้วิปริตแปรผันเปนอย่างอื่น
ไป ๑ สามีสิ่งนี้เป็นยาบำรุงใจ อ้อเจ้าทงสองคนอดงดชองแสง

ห้าประการ แลกินยาบำรุงไตรทวาร ๑๐ ประการอย่างว่ามาฉนั้น
 แลให้รักษารกสตัยยิ่งกว่าชีวิตของตัวเอง ไม่ช้าก็จะหายโรค
 จะฟื้นทุกซยาก นายทดนนั้นอีก ๗ วันกลับมาหาเรา ๆ จะประกอบ
 ยาภายนอกให้กินสักชานหนึ่งก็เป็นหายขาด แต่นายแทนนั้นไม่
 ต้องกินยาภายนอก รักษาด้วยยาภายในอย่างเดียวก็หายได้”

ทั้งสองสหายก็ถวายมนัสการ กราบลาพระอาจารย์
 ศรีสัทธาจารย์ กลับมาบ้านปลูกษากันว่าเราเคราะห์ดีแล้ว ได้ไป
 พบอาจารย์สำคัญ ควรนับถือเป็นเทพพึ่งได้จริง เราทั้ง ๒ ต้อง
 เคารพรักษาคำสั่งสอนของท่านให้มั่นคงแข็งแรง ถ้าเห็นใครย่อ
 หย่อกลงก็ให้ตักเตือนกัน อีก ๗ วันเราจึงจะกลับมาหาท่านอีก
 สักวันแล้วต่างคนต่างไปอยู่ที่ของตัวเอง

ตั้งแต่นั้นคนทั้งสองก็ตั้งใจรักษาศีล ๕ แลกรรมบถบริสุทธิ์
 บริบูรณ์ มิให้ต่างพร้อยเศร้าหมองเลย ล่วงมา ๗ วันนายทด
 นายแทนก็พากันไปหาพระอาจารย์ศรีสัทธาจารย์ ก็ประกอบยาให้
 นายทดกินครั้งเดียว โรคลมสันดานก็ขาดหายไม่เป็นอีกเลย พากัน
 กลับมาบ้าน

เวลาวันหนึ่งมีเขาเอาปลาเทโพเบน ๆ ฆ่าตัวมากำนันท่าน
 พระยาบุรุษบริรักษ์ ๆ จึงเรียกนายแทนมาตั้งว่า “เองเป็นคนฝีมือ

แกงตักไดกินชอบฝีมือเองมาหลายคราวแล้ว เองเอาปลาเทโพ
๕ ตวนไปแกงให้กู ๆ จะกินเวลาบ่าย”

นายแทนจึงกราบเรียนว่า “ได้โปรดเกิดชอบ เดียวนี้
ผมได้รับศีลมาจากอาจารย์ศรีสัทธาจารย์ ผมถือไม่ฆ่าสัตว์ตัด
ชีวิตแล้วชอบ ได้ทำโปรดใช้ผมทำงานอื่น ๆ เกิด ถึงจะ
เหน็ดเหนื่อยหนักแรงอย่างไร ผมไม่ว่าเลยชอบ”

ท่านพระยากโธธรธองตวาดว่า “กูเป็นนายมีมิใช้ฤ
มิงเป็นบ่าวกลับจะมาบังคับกูเป็นนายอีกฤ อ้ายใจบุญกูไม่ฟังมิง
กูจะไปสวนกลับมาเวลาบ่าย กูกลับมาถ้าไม่ได้กินแกงปลาเทโพ
กูจะเขยนมิงให้แทบตาย” ท่านพระยามอบปลาให้นายแทนห้าตัว
แล้วกลับไป ฝ่ายนายแทนรับปลามาใส่อ่างน้ำไว้แล้ว ก็นั่งตฤกตรอง
ว่า ครองนชอบกระทั่งตัวแล้วจะคิดอย่างไรดี จะรักศีลฤจะรักตัว
ถ้าไม่คิดแก้ศีลจะฆ่าปลานแกงให้นายเขากินตามเขาสั่ง แล้วก็
จะพ้นโทษพ้นโทษ แต่ศีลที่เรารักษาก็จะขาด จะตกลงข้างไหน
แน่ นายแทนนั่งตฤกนฤกตรองไป ก็ปลงใจลงว่าเราได้รับ
ปฤญญาณแต่ท่านอาจารย์มาว่า จะรักศีลยิ่งกว่าชีวิต ถ้าล่วง
ละเมิดคำสั่งท่านก็จะเสยสตัยอกขาหนึ่ง เสยทงศลทงสตัยแล้ว
ท่านว่ามีใช้มนุษย์ เสยที่เกิดเป็นมนุษย์ อย่าเลยกูไม่ฆ่าไม่แกง

แล้ว นายท่านจะเขียนจะฆ่าอย่างไรก็ตามอาญาของท่านเกิด
คิดตกลงปลงใจฉันแล้วนายแทนก็แบกอ่างปลาไปเทปล่อยเสียใน
แม่น้ำ แล้วก็กลับมานอนอยู่ในกระท่อม ให้มือก้อมมือใจปรีดา
ปราโมชด้วยศีลของตัว

ครั้นเวลาบ่ายพระยาบริบริรักษ์ กลับมาจากสวนเรียกหา
นายแทน ถามว่า “มึงแกงไว้ทำกูแล้วฤา รีบตักเอามากูหิว
กูจะกินเข้า”

นายแทนเรียนว่า “ผมไม่ได้แกง เพราะปลามันเป็นทั้ง
นั้น ผมปล่อยเสียหมดแล้ว โทษทัณฑ์สุดแล้วแต่จะโปรด”

พระยาบริบริรักษ์ โกรธนัก ร้องทวาดต่าว่า “อายน
จองห้องตุลกุกุก มึงถือวากูไม่ใช่ นายมันไม่รู้จักนาย เขามัน
มัดเขากับหลัก ไปเรียกอายดวงมาเขียนเสีย ๒๐ เดยวัน พวก
บ่าวทาสเหล่านนั้นมาจับนายแทนมัดเขากับหลัก แล้วไปเรียกหา
นายดวงไม่พบยังไปติดตามอยู่

ในขณะนั้นพเอินให้ท่านเศรษฐีสุมิตาแห่งยศชอตงว่า
พระรัตนากร เป็นเพื่อนรักสนิทของท่านพระยาบริบริรักษ์ ออก
จากพระราชวังแล้วแวะมาหาพระยาบริบริรักษ์ ๆ เชอเชิญให้นั่งที่
สมควรแล้วพูดจาปราโมชกันตามเคย พระรัตนากรเห็นนายแทน

ก็ให้คิดเขนตุงรณาเป็นที่สุด จึงถามว่า “อ้ายแทนมันทำผิด
อย่างไร เจ้าคุณมัดไ้วจะทำโทษ”

พระยาบริบริรักษตอบว่า “อ้ายแทนมันจงทองมาก
ผมใช้ให้มันทำอะไรมันฝ่าฝืนขัดขืนไม่ทำตาม จนชั้นแต่ว่าใช้ให้
มันแกงปลาเทโพมันก็ไม่แกง แล้วซาเอาปลาไปปล่อยเสียหมด
มันไ้วตัวเป็นคนใจบุญ มันไม่รู้จักนายจะต้องเขียนให้มันรู้จัก
นายเสียบ้าง ถ้าหาไม่อ้ายคนอื่น ๆ จะดูเยี่ยงเขาอย่างต่อไป”

พระรัตนากรจึงว่า “เจ้าคุณจะเขียนมันด้วยเรื่องต้มเรื่อง
แกงเขาจะนึกหาได้ ผมขอโทษมันเสียเถิดอย่าเขียนต้มมันเลย”

พระยาบริบริรักษตอบว่า “คุณขออะไรผมก็ไม่เคยขัดคุณ
เลย แต่อ้ายแทนมันจงทองตลกผมมัน ก็ยกโทษให้คุณไม่ได้
มันจะกำเริบใจของทองหนักไป” พระรัตนากรจึงว่าถ้ากระนั้นขอ
ให้ผมพูดจาไต่ถามมันดูสักหน่อยเถิด พระยาบริบริรักษว่า “คุณ
จะถามอะไรมันก็เชิญถามเถิด”

พระรัตนากรจึงถามว่า “อ้ายแทนเองเป็นทาสท่านเงิน
ค่าตัวเองเท่าไร”

นายแทนว่า “ผมเป็นทาสท่านค่าตัว ๓๐๐ บาทขอรับ”
พระรัตนากรจึงว่า “ค่าตัวเองก็มากอยู่ ท่านเป็นนายท่านใช้เอง

แกงปลาเทโพให้ท่าน การก็ไม่ยากลำบากอะไรนั้ ทำไมเองจึง
ขดขนคาส่งของท่านเล่า”

นายแทนเรียนว่า “ผมก็รูตัวว่าผมเป็นทาสท่าน ท่านใช้
การงานอื่น ๆ ผมไม่ได้ขดขนท่านเลย แต่ท่านมาบังคับใช้ให้ผม
ฆ่าสัตว์ผมทำไม่ได้ เพราะได้ให้สัตย์ปฏิญาณสมาทานมาต่อ
ท่านอาจารย์ทนต์บถแล้ว จะทำลายล้างศีลสัตย์เสียไม่ได้ ผมก็
ได้เรียนท่านแล้วท่านไม่ฟัง ขนบังคับจะให้ผมฆ่าปลาให้ได้ ผม
ก็ต้องตอบเอาท่านบ้างขอรับ”

พระรัตนกรจึงว่า “เดยวันท่านโกรธว่าเองขนขดท่าน
จะลงโทษให้สาหัส ให้พอกับความโกรธของท่าน เองจะคิดว่า
กระไร”

นายแทนเรียนว่า “เรื่องนผมก็ได้คดตกลงปลงใจของผม
แล้ว ว่าขดขนท่าน ๆ เป็นนายท่านคงทำโทษตามอาญาของท่าน
ท่านเป็นนายก็แต่ร่างกายของผม ซึ่งจะเป็นนายดวงจิตร์ผมด้วย
ไม่ได้ ท่านบังคับทถูกผมก็ทำตาม บังคับทผิดดวงจิตร์ผมไม่
ยอม ผมก็ไม่ทำตามเป็นแน่ ออย่าว่าแต่เพียงท่านจะเขยนต์ท่าน
เลย ถึงท่านจะเอาผมไปฆ่าเสียผมก็ยอมตาย ไม่ยอมทำลายศีล
ของผมแล้ว ทำไมกับตายเกิดมาแล้วก็ต้องตายด้วยกันทวทัง

แผ่นดิน ผมไม่เห็นเป็นอัศจรรย์แปลกปลาตะไคร่ แต่คิดแลความ
 สัตย์เป็นของวิเศษสำคัญในโลกย์ ควรจะต้องรักษายิ่งกว่าชีวิต
 ชีวิตจะเสียไปก็ชงเกิด แต่จะให้เสียสละเสียสัตย์เลย ผมตกลง
 ปลงใจอย่างนี้ โทษทัณฑ์ประการใด ก็สุดแล้วแต่ท่านจะทำแก้
 ร่างกายของผมเกิด แต่ดวงจิตร์นั้นผมไม่ยอมให้กดขี่ข่มเหงเป็น
 แน่แล้วขอรับ”

พระรัตนากรได้ฟังคำให้การของนายแทน ก็ให้ชนพอง
 สยงเกล้า คิดว่าท่านพระยานเป็นคนอันธพาลสันดานบาบ ไม่
 รู้จักคนดีคนชั่ว รอยคนจะหาคนอย่างนสกกคนหนึ่งไม่ใคร่จะพบ
 เราจะช่วยนายแทนให้พ้นยากจากทุกข์เสียเถิด คิดแล้วจึงผนหน้า
 มาพูดกับท่านพระยาว่า “อ้ายแทนมันให้การเจ้าคุณไต่ยืนยันไม่”

พระยาบริบริรักษว่า “ข้าพเจ้าไต่ยืนยันแล้ว มันก็พูดจา
 ของห้องคอดังอยู่อย่างนตนเอง

พระรัตนากรจึงว่า “เจ้าคุณอย่าเพ่อวามนคอดังของ
 ห้องกอนตฤกตรองดูให้เลเอียด เจ้าคุณจะลงโทษแก่มัน ผมเห็น
 ว่าไม่เป็นยุติธรรม เทวดาอารักษ์ท่านจะไม่เข้าตวยเจ้าคุณคอก
 กรรมัง” ท่านพระยาโกรธว่าพระรัตนากรว่าพูดเขากับอ้ายแทน
 จึงว่า “คุณเห็นว่าอ้ายแทนเป็นคนดี ก็เอาเงินมาช่วยเขามันไปเกิด

ธิ พระรัตนากรตอบว่า “ซึ่งเจ้าคุณยอมให้อ้ายแทนแก่ผม ๆ ดีใจ
 นึก ออย่าว่าแต่ค่าตัวอ้ายแทน ๓๐๐ บาทเลย ถึง ๕๐๐ บาท
 ผมก็จะขอไม่เสียดาเงิน” ว่าแล้วก็ไ้บ่าวให้ไปบอกบุตรที่บ้าน
 ให้บุตรเอาเงินมาไ้ค่าตัวนายแทน แก้มัดนายแทนพาไปบ้าน
 ครนถึงจึงให้นายแทนอาบน้ำชำระกายให้สะอาด ทาน้ำหอมแป้ง
 กระจ่างจวงจันทน์เสร็จแล้ว จึงให้เอาเงิน ๑๐๐ บาท กับผ้าถุง
 ห่มอย่างดีสารบหนึ่งมาให้นายแทน จึงว่าแก่นายแทน “ตัวเจ้าเป็น
 คนยากจนถึงแก่เป็นทาสเขา แต่เราชอบใจในการที่เจ้ารักษา
 ศีลสัตย์มั่นคงนัก ยากที่ใครจะรักษาได้อย่างเจ้า ถึงตัวเราก็คือ
 คนรักการสุจริต แต่ยังไม่ออกฤษฐ์เหมือนอย่างเจ้า เงิน ๓๐๐ บาท
 นั้นเราขอตัวเจ้าให้เป็นไทย เพราะคนอย่างเจ้าไม่ควรจะเป็นทาส
 ท่านผู้ใด ควรจะเป็นไทยอยู่กับตัวจะได้รักษาศีลโดยสะดวกใจ
 เงินร้อยบาทน เราขอขอบบุญกุศลผลสุจริตที่เจ้าได้รักษาศีล
 บริสุทธมั่นคงดี ซึ่งเราจะเกยวของตองการเอาตัวเจ้าไว้เป็นทาส
 ใช้การงานนั้น เราไม่ตองการตอก เมื่อเจ้าไม่มีทจะอยู่ที่จะกิน
 จะอยู่กับเรา ๆ จะเลี้ยงไม่ให้ลำบากยากใจด้วยอาหารการบริโภค
 ฎาเจ้าจะสมัครชอบใจจะไปอยู่แห่งใดเราก็คตามใจไม่ขัดขืน” พระ

รัตนากรว่าแล้วก็เอาสารกรมธรรม์ นายแทนเผาไฟเสียต่อหน้าคน
เป็นอันมาก

นายแทนให้กราบพระรัตนากรแล้วกราบเรียนว่า “ซึ่ง
ใต้เท้าอนุเคราะห์หม่อมศรีน พระเดชพระคุณเป็นที่ยิ่ง แต่ผมเข้าใจ
ใจว่าใต้เท้าโปรดอนุเคราะห์ทั้งนี้ ก็เพราะใต้เท้ารักใคร่ในการ
กุศลสุจริตจนไม่คิดเสียดายทรัพย์ เช่นนกเป็นการหายาก ๆ ที่จะ
ได้พบได้เห็น เป็นอันจรรย์มนุษย์บุรุษพิเศษ การที่ใต้เท้ามีใจ
เป็นกุศลคงจะให้ผลให้ได้ความศุขความเจริญ เห็นประจักษ์แก่
ตาโลกย์เป็นแน่ ซึ่งใต้เท้าอนุญาตโปรดให้ผมเป็นไทย และจะ
ปล่อยให้ไปตามประสงค์นั้น พระเดชพระคุณหาที่สุดมิได้ ผม
ทุกวันนี้บดามารดาไม่มีแล้ว จะขอกราบลาไปบวชเป็นปะชา
อยู่กับพระอาจารย์ศรีสัทธาจารย์ จะได้บำเพ็ญสุจริต แล้ว
อุทิศแผ่ผลกุศลมาให้ใต้เท้าทุกวัน ๆ เงินร้อยบาทกับผ้าสำหรับหนึ่ง
ผมขอคนกราบเท้าไว้ ขอรับทานแต่ผ้าขาวนุ่งห่มสำหรับหนึ่งเถิด

พระรัตนากรจึงให้จัดผ้าขาวเนื้อดีมาให้นายแทนสำหรับ
หนึ่งแล้วว่า “เงินร้อยบาทกับผ้าสำหรับหนึ่งนี้เป็นของเราชอกคุณ
ผลบุญของเราแล้วเราบังคับไม่ได้ เมื่อเจ้าจะไม่ต้องการจะแจก
จ่ายให้แก่ใคร ก็ตามแต่ใจเจ้าเถิด”

นายแทนก็รับเงินกับผ้ามาแล้ว แจกให้แก่คนในบ้าน
ของท่านพระรัตนากรจนหมดแล้วก็เข้าไปลาพระรัตนากร ๆ สั่งว่า
“เจ้าไปบวชแล้วจะขัดขวางฤๅต้องการอะไร ก็มาบอกเราเถิด ถึง
ไม่ถูกระอะไรก็เจ้ามาหาเราบ้าง เราจะได้บูชาตามเจตนาของเรา”

นายแทนรับคำสั่งแล้ว ก็กราบลาท่านพระรัตนากรไป
หานายทตผู้เป็นสหาย บรรยายเล่าความให้ฟังทุกประการ แล้ว
จึงว่า “เพื่อนเฮยศีลสัตยสุจริตนตเป็นแท้แล้ว สมควรที่คนทั้งโลกย์
จะปฏิบัติรักษาให้บริสุทธิ์ทั่วกัน โลกย์จะได้มีความเจริญทั่ว ๆ
กัน เราทั้ง ๒ เพราะได้มาประพฤติศีลสุจริตตัวเพื่อนก็หายโรค
ตัวชากพันทษาได้เป็นไทยเห็นประจักษ์แล้ว เราจะอยู่ทำไมไป
บวชอยู่กับพระอาจารย์เถิด จะได้รักษาศีลสุจริตไปจนวันตาย”

นายทตเห็นชอบด้วย เพราะเป็นสหายร่วมใจกัน ก็
ชวนชวายหาผ้าขาวได้สารับหนึ่งแล้ว ทั้ง ๒ คนก็พากันไปบวช
เป็นปะชาวอยู่ในสำนักนพระอาจารย์ศรีสิทธิศาสตร์ ๆ ก็สั่งสอน
ทางสันโดษสูง แลให้เจริญกรรมฐานทางอานาปานะสติ ไม่ช้า
ไม่นานก็ได้สำเร็จบันลุตสมาบัติ ฝ่ายโลกียะฉะฌาน

เพลายาววันหนึ่งท่านปะชาวทตปะชาวแทนทั้ง ๒ นั่งสั่ง
สนทนากัน ว่าเราทั้ง ๒ คน เป็นคนเคราะห์ดีมีลาภอันใหญ่

หลวง ถ้าหากว่าเราไปพ้นเผื่อเซอถอครุณิทัศน์เทศ อันถอถอติ
 โลกย์กลมโลกย์แบนอยู่แล้ว ที่ไหนจะเอาตัวรอดได้ แต่ครุทัง ๒
 ลัทธิยังเถียงแก่งแย่งไม่ตกลงกัน ใครไม่ตัดสินของใครได้แล้ว
 ลัทธินั้นจะดีวิเศษอะไร สำหรับแต่จะก่อวิวาทท่งเถียงแก่งแย่ง
 กันไม่รู้จบ ถึงโดยว่าจะศึกษาว่าโลกย์กลมจริงฤาแบนจริง ก็
 ไม่เป็นทางที่จะเอาตัวรอดให้พ้นทุกข์โภยได้ ก็เป็นแต่จะหน่วง
 เหนียวให้จมอยู่ในโลกย์ โธษสงสารเท่านั้นเอง ซึ่งเราได้มา
 ประสบพระอาจารย์ของเรานี้ เป็นบุญราชเป็นมหาลาภอันเลิศ
 แล้ว เหมือนได้ประสบพบแก้วมณีแสงสว่างให้เห็นในหนทางอัน
 เกษมสุขนฤทุกชนฤโภย เราจึงอยู่ปรนนิบัติฉลองคุณท่านไป
 กว่าจะหาชีวิตร์ไม่ ท่านปะชาวทัง ๒ ประองตองปฎิญาญาณกัน
 ดงน ก็ตั้งใจทำวัตรปฏิบัติพระอาจารย์ทุกเวลามีได้ชาด

ฝ่ายท่านปะชาวแทนคิดถึงคุณอุปการะของพระรัตนากร
 อยู่เนือง ๆ เวลาเมื่อออกจากทเจริญกรรมฐานแลออกจากฌาน
 สมาบัติแล้ว ก็แผ่เมตตาจิตรอุทิศผลกุศลบุญให้แก่พระรัตนากร
 ทุกครั้งทุกเวลา

ฝ่ายเหตุการณ์ในบ้านเมือง หญิงชายทรู้เรื่องนายทตนาย
 แทนก็เล่ากันต่อ ๆ ไป จนความนั้นแพร่หลายกระจายทุกแห่งหน

พวกโรงพิมพ์การณ์เก็บเอาความเรื่องที่พระยาบุรุษบริรักษ์จะทำ
 โทษนายแทน แลพระรัตนากรได้ช่วยทำนุบำรุงนายแทน จน
 ปล่อยนายแทนให้ไปบวชเป็นปะชาว กล่าวความโดยละเอียดทุก
 ประการ เมื่อนั่งสอพิมพ์ออกแล้ว ประชาชนชาวเมืองก็พากัน
 ตีเตียนพระยาบุรุษบริรักษ์ แลยกย่องสรรเสริญพระรัตนากรแซ่
 เซงไป

สมเด็จพระยาสุริยาวุธวงษาธิราช พระเจ้าแผ่นดินได้
 ทรงทราบเรื่องนายทดนายแทนตามทกล่าวในหนังสือพิมพ์ จึงมี
 รัชสั่งให้หาพระรัตนากรกับพระยาบุรุษบริรักษ์เข้าไปเฝ้า มีรับ
 สั่งถามพระรัตนากรก่อน พระรัตนากรก็กราบทูลตามมูลเหตุตั้ง
 แต่ตนจนอะวะสถาน จึงมีพระราชโองการตรัสถามพระยาบุร
 ษบริรักษ์ ๆ ก็กราบทูลแบ่งเบี่ยงบายแก้ตัวบ้าง แบ่งรับสารภาพ
 บ้าง

จึงทรงพระพิโรธพระยาบุรุษบริรักษ์ ว่าเสียแรงเราตั้งให้
 มียศเป็นผู้ใหญ่ - ไม่ทำการให้รอบคอบไม่รู้จักคนดีคนชั่วคนคด
 คนตรง ลุอำนาจแก่โทษคติโมหาคติ จะทำให้ราษฎรได้รับความ
 เดือดร้อน ในไซ้ที่จะเป็นผู้ใหญ่ไปไม่ได้ จึงรับสั่งให้ถอดพระยา
 บุรุษบริรักษ์ออกเสียจากยศ แลวงจตรัสสรรเสริญพระรัตนากรว่า

ไม่เสียดทเราชบเลียงใหม่บนดาคักคช่วยทนุบำรุงแผ่นดิน เป็น
 คนนับถือรักใคร่ในยุติธรรมสุจริตจริง ๆ ถ้าขุนนางอย่างนของเรา
 มีสัก ๑๐๐ นาย บ้านเมืองจะอยู่เย็นเป็นสุขสมบูรณ์หนักหนา
 ยศเพียงนกยงหาพอแก่ความชอบของท่านไม่ จึงทรงพระกรุณา
 โปรดตั้งพระรัตนากร เป็นเจ้าพระยาสุจริตจริยาภิรมย์ อุดมเดช
 พิเศษพิศุทธิธาดากัลยาณัฒณาไศรย อภัยพิริยปรากรมพาหุ เสนา
 บัติผู้ใหญ่ ได้ว่าราชการทวทงพระนคร พระราชทานพานทอง
 เตานาเจียดทอง กระบี่ฝักทองครบเครื่องยศเสนาบดี แล้ว
 พระราชทานเงินตรา ๑๐๐ ชั่ง มีรับสั่งว่าท่านชอบบุญนายแทน
 ๑๐๐ บาท เราขอชอบบุญจากท่านอีกชนหนึ่งเป็นเงิน ๑๐๐ ชั่ง
 ท่านอุตสาหุรักษาสุจริตยุติธรรม ช่วยกันทนุบำรุงราษฎรให้อยู่เย็น
 เป็นสุขทวทงพระราชอาณาจักรเถิด เจ้าพระยาสุจริตรับพระราช
 โองการแล้ว ตั้งแต่นั้นไปเอาใจใส่ตรวจตราทุกแขวงทุกตำบล
 ตัดสินคดีถอยความของราษฎรโดยยุติธรรม ร้างบัตบัวอื่นให้ชาว
 พระนครได้ความเย็นเป็นผาสุกทุกเขตร์แขวง ราษฎรทั้งชายหญิง
 นิยมนับถือสรรเสริญ อำนวยพรทุก ๆ คำนนิคม เจ้าพระยา
 สุจริตจริยาภิรมย์ก็อุดมสมบูรณ์ด้วยลาภยศกิตติศัพท์ก็ปรากฏเลื่อง
 ญาฟังจรไปในประเทศทงปวง

ฝ่ายพระยาบุรุษบริรักษ์ ตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้งเตียน
 แลถอดเสียบออกจากยศศักดิ์ ก็เสื่อมสนพระราชไม้มิใครเขายำเกรง
 นับถือ ก็เศร้าโศกรกเสียใจ ทุกข์ ๆ ตรอม ๆ จนเป็นโรคผอมเหลือง
 ไม่นานก็สิ้นชีวิตรทากาลกิริยา

พระมหาสุบัสดีดาบศ ชกนำเอานิยายเรื่องนมาเล่าแก่ฤๅษี
 ศิษย์ทั้งหลาย แล้วสาแดงความอธิบายว่า “นี่แลเราทั้งหลาย
 ควรที่จะเห็นจริงแน่ว่า การประพฤติทุจริตด้วยกายวาจาใจ
 ย่อมก่อให้เกิดผลเป็นโทษทุกข์นำภัยอันตรายมาให้ การประพฤติ
 สุจริตก่อให้เกิดสุข แลมีอำนาจอาจจะระงับทุกข์ภัยอันตราย
 ทั้งปวงได้จริง ผู้ประพฤติสุจริตนั้นจะตกไปอยู่ในทิศใดประเทศใด
 ก็มีคนรักใคร่นับถือโดยไม่รังเกียจ จะไม่ชอบอยู่ก็แต่คนที่ใจพาล
 สันดานบาป คนพวกนั้นเขาเกลียดชังสุจริต เขารักใคร่ชอบใจแต่
 ฝ่ายช่างทุจริต ก็แต่ว่าไม่พอเป็นไรดอก ถ้าประพฤติสุจริตมั่นคง
 อยู่จริง ๆ แลแล้ว ก็คงจะมีบุญญาหลบหน้คนจำพวกเช่นนั้น ไม่คบ
 สماعมกับเขา แลรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบากับคนพวกนั้น โดยทาง
 ไมตรีพอคุ้มตัวรักษาตนเอาตัวรอดได้ บุคคลผู้รักษาสัตย์สุจริตนั้น
 ถึงจะตกไปอยู่ในใต้อำนาจคนพาลดร้ายกต ด้วยกำลังผลทนต์นถอ
 สัตย์สุจริตนั้นคุ้มครองรักษาเอาตัวรอดพ้นภัยได้ แลยังปกแผ่ไป

คัมภีร์ได้อภัย เหมือนนิยายเรื่องหนึ่งว่า สามเณรองค์หนึ่งอายุ
 ครบอุปสมบทแล้ว ท่านอาจารย์ใช้ให้ไปลาบิดามารดาขออนุญาต
 สามเณรก็ไปแต่ผู้เดียว ทางที่จะไปบ้านนั้นต้องไปในป่าดงเบง
 ทางเปลี่ยว พวกโจรที่มาสองสามคนคอยปล้นคนเดินทาง ก็จับ
 สามเณรไว้จะฆ่า สามเณรจึงว่า “จะฆ่าเรา ๆ ก็ตายเท่านั้นเอง
 แต่ท่านจะได้ประโยชน์สิ่งใดก็ไม่มี ถ้าท่านฆ่าเราเสียบัดนี้ ท่าน
 ทั้งหลายพากันมาตงปากเพียรอยู่ที่นี้ ด้วยประสงค์อะไรความ
 ประสงค์คนนกกคงจะไม่สำเร็จ ขอท่านทั้งหลายจงปล่อยเราไปเถิด”

พวกโจรจึงพูดกันว่า

“ถ้าเราจะฆ่าเณรคนนั้น คนเดินทางทั้งหลายรู้ข่าว ก็จะมี
 พากันขยั่นครนครามเสีย จะไม่มีใครมาเดินทางนี้ ความที่พูดถูก
 อยู่ เราเอาความนี้สัญญาเสียอย่าให้ไปพูดบอกแก่ใคร ๆ ให้รู้ว่า
 เรามาตงสองสามคนอยู่ที่นี้ แล้วปล่อยไปเสียเถิด “พวกโจรก็ตกลง
 พรอมกัน จึงเอาความนี้สัญญามั่นคงแล้วปล่อยสามเณรไป
 สามเณรไปถึงบ้านลาบิดามารดา แลลาพวกวงษาคณาญาติเสร็จ
 ก็รีบกลับมาตามทางเดิม พวกโจรก็ได้กักขังไว้ปล่อยให้ไปโดย
 สดวก

ฝ่ายบิดามารดา กับหมู่ญาติของสามเณรก็จัดหาเข้าของ
 ติ๋ๆ ต่างๆ ซึ่งจะเอาไปทำบุญบวชสามเณรได้พร้อมแล้ว ก็พา
 กันมาถึงกลางดง โจรพวกนั้นก็ออกปล้นแย่งชิงเอาเข้าของได้หมด
 แล้วจับไว้จะฆ่าเสียทั้งหมดด้วย ประสงค์จะให้ความสูญ ฝ่าย
 บิดามารดาญาติของสามเณร ก็พากันร้องไห้คร่ำครวญถึง
 สามเณรว่า “พ่อเณรเคยใจของพ่อช่างกระไรเลย นิ่งเสียได้ไม่
 บอกให้รู้ตัวบ้าง ว่าโจรเขาตั้งอยู่ที่ไหนจะได้หลีกหนีไปทางอื่น ถึง
 กระไรไปบวชเรียนพ่อเณรแล้วกลับมาถึงจะตาย ก็ไม่เสียตายชีวิต
 เลย”

นายโจรได้ยินคนเหล่านั้นร้องไห้คร่ำครวญถึงสามเณร
 จึงร้องถามว่า

“พวกนี้เป็นอะไรกับเณร”

คนเหล่านั้นก็บอกว่า

“เป็นบิดามารดาน้ำอาลุงของเณร”

นายโจรถามว่า

“ทำไมเณรไม่บอกบ้างเลยถ้าเรามาตั้งอยู่ที่นั่น”

บิดามารดาญาติของสามเณรตอบว่า “ไม่มีเลยพ่อ สัก
 คำเดียวเณรก็ไม่ได้พูด ถ้าบอกให้แล้วพวกข้าจะทำไหม”

นายโจรได้ฟังก็บังเกิดขนพองสยองเกล้า คิดว่าเนร
 องคนดแทน ๆ แต่บิดามารตาก็ยังไม่รักเท่าความสตัย เฮอร์รักษา
 สตัยมันคงไม่มีใครเสมอ ถ้าเราจะขึ้นทำร้ายญาติโยมของท่านผู้
 วิเศษเช่นนี้ เราคงจะต้องตายด้วยอาญาจักรเป็นแน่ คิดแล้วจึง
 ร้องห้ามพวกโจรบริวารว่า

“เหวี่ยงพวกเรา อย่าทำร้ายแก่ญาติโยมของท่านสามเณร
 เลย แย่งเอาของอะไรของเขาไว้บ้างคืนให้เขาให้หมด คน
 พวกนี้เราทำร้ายเขาไม่ได้ฟ้าจะผ่าเราตาย พวกโจรทั้งหลายก็แก้
 มัดคนเหล่านั้นออกหมด แล้วคนของให้สน นายโจรจึงว่าแก่บิดา
 มารดาท่านสามเณรว่า

“เชิญท่านไปให้สบายเถิด ข้าพเจ้าจะขนของไปส่งให้
 ถึงท่านสามเณร ข้าพเจ้าจะได้ขอขมาโทษท่านด้วย”

ว่าแล้วก็ให้พวกโจรบริวารหาบคอนเข้าของ ไปส่งญาติ
 โยมของพระสามเณร ไปถึงนายโจรก็ตรงเข้ากราบลงที่เท้าพระ
 สามเณรแล้ว จึงวอนขอขมาโทษพระสามเณร ๆ ก็เทศนาโปรด
 ให้พวกโจรเหล่านั้น ละพยศร้าย เลิกถอนทั้งโจรกรรม กลับเป็น
 คนรักษาศีลสตัยสุจริตไปด้วยกันทั้งพวก

นี้และท่านทั้งหลายพึงพิเคราะห์ใคร่ครวญดูให้เลื่อยตเกิด
 ท่านผู้ทรงวิชาศีลสัตย์สุจริตมั่นคงเท่าเทียมกับชาวตรนนั้น ถึงเข้าที่
 แค้นคับอับจน ก็เปลืองปลดตนแลพศพวกให้พ้นไทยอันตรายได้
 โดยสะดวก ตจนายทดนายแทนแลเรื่องพระสามเณรนเป็นตัวอย่าง
 อนึ่งเรื่องนายทดนายแทนนั้น เมื่อฟังไปตามเรื่องนียาย
 ก็เป็นคนคิดตามคติโลกย์ ถ้าจะตรองให้ทุกเลื่อยตลงไปอีกชั้นหนึ่ง
 ก็ตกตองลงตรงกับคตธรรม

พวกฤาษศศษทงหลายจึงถามว่า

“ท่านเจ้าขา ชงเรื่องนายทดนายแทน เป็นคตฝ่ายคต
 โลกย์นั้น ข้าพเจ้าทงหลายเข้าใจได้ชัดความแลว แต่จะเทียบลง
 ให้ตรงกับคตธรรมนั้นตรงกันอย่างไร ข้าพเจ้ายังมีตมณคตไม่เห็น
 เลย ขอพระอาจารย์เจ้าได้โปรดชแจงให้ข้าพเจ้าทงหลายเข้าใจ
 ด้วยเถิด”

พระมหาสุบัสตดาบศจึงว่า “ท่านทงหลายยังไม่เข้าใจ
 ฤา เราจะอธิบายให้เข้าใจเรื่องนพานจะภูกอยู่สกหน้อย ท่าน
 ทงหลายอสูห์ตงใจกำหนดโดยแยบคายเถิด ขอทวานายทดเป็น
 โรคลมสันดานมาแต่กำเนิด รักษาด้วยหยุกยาตามธรรมดาโรคก็
 ไม่หาย ต่อนายทดได้ไปประสพพระอาจารย์ศรีสทศศาตร์ ๆ

สั่งสอนให้รักษาศิลลสุจริต ดังชำระปฏิสนธิวิญญาณที่มัวหมอง
 ให้ผ่องใสบริสุทธิ์ โรคจึงหายขาดไปนั้นเป็นความเทียบเคียงใน
 คติธรรม ท่านว่ามนุษย์ทั้งหลายคอช้ายหญิงที่เกิดมาในโลกนี้ทั่ว
 กัน เมื่อเอาชาติค้อมีความเกิดแล้ว ชราพยาธิมรณะก็ติดตามมา
 พร้อมกับชาติความเกิดนั่นเอง ชาติกับชราพยาธิมรณะไม่ห่างไกล
 กันดอก ความเกิดแก่ไขเจ็บแลความตายเป็นธรรมดา ตัวเอง
 สัตว์บุคคลทั่วไปทุกคนไม่แปลกกัน ต่างกันก็เพียงช้าบ้างเร็วบ้าง
 เท่านั้น เกิดแล้วแก่ ๆ แลวกไขเจ็บ ไขเจ็บแล้วก็ตาย ติด ๆ
 เนื่องกันไปไม่มีอะไรคั่น ชาติต่อกันกับชราคือว่าเกิด แลวกแก่ใน
 ทันใดนั่นเอง แต่ว่าเป็นชราอย่างเลียดไม่มีใครจะมีใครเห็น ไม่มี
 ใครเรียกว่าชรามนุษย์ตงปฏิสนธิวิญญาณชนในครรภ์มารดาตาม
 ธรรมดาวิสัยของสัตว์ ซึ่งเป็นขลามพุชะ กำเนิดปฏิสนธิวิญญาณ
 ชนแลวกแปรมา ๆ จนเป็นชนเนอและบุญจะสาชา จนพร้อม
 อาการ ๓๑ บริบูรณ์แล้วก็คลอดจากครรภ์มารดา ก็การทแปรมา ๆ
 อย่างนั้น คืออะไรเล่า ตัวชราความแก่ไม่ใช่ฤา แต่คนทั้งหลาย
 เขาไม่เรียกว่าแก่จึงไม่เห็นว่าเป็นชรา แต่กระนั้นกยงพลงพูดกัน
 อยู่บ้าง ว่าครรภ์แก่ทองแก่นกพอเป็นพยานอยู่แล้ว ครนเมื่อ
 คลอดมาแล้ว ความทพูดกันว่าครรภ์แก่ ๆ นนกกหายไปเสีย ตง

เรียกกันชนใหม่ ว่ากุมารว่าทารกว่าเด็ก แต่กระนั้นก็ขงพลึง

พูดว่าเด็กอ่อนเด็กแก่ ทว่าแก่ ๆ ในระยะเหล่านี้ก็คอชราทางสน
ครนทารกนั้นเจริญชนโตชน ๆ จนอายุสิบหกสิบเจ็ดปี ทนราคา
ทว่าแก่ ๆ ก็หายเจ็บไป กลับเรียกเสียว่าหนุ่ม จนถึงอายุสี่สิบ
ห้าสิบปี ผมหงอกพันหลุดเกิดชนจึงเรียกกันว่าแก่โดยแท้ตั้งแต่

ปฏิสนธิมาจนตลอดตลอดจนหนุ่ม ความชราว่างเว้นเมื่อไร ชรา
ติดต่อกันมาแต่ชาติก็ครอบงำกันอายุเสมอ ทุกวันคืนทุกท่มชั่วโมง
มิได้ขาด แต่เป็นชราอย่างละเอียดไม่ปรากฏ นักปราชญ์ท่านเรียก
ว่าปตจิตฉันนะชรา ความแก่กำบังความแก่หายตัวได้จึงไม่มีใคร
เห็นว่าแก่ ต่ออายุห้าสิบหกสิบ ชราที่แทรกสิงมาแต่ปฏิสนธินั้น

ซ่อนตัวอยู่ไม่ได้ ก็สำแดงอาการมีผมหงอกพันหลุดเป็นต้น ออก
ให้คนทั้งหลายเห็น เหมือนจะบอกว่าเราก็ดูไม่ได้มาแต่อนเราแทรก

สิงอยู่ภายในเอง แต่คนทั้งหลายไม่รู้จักเรา บัดนี้เราจะให้รู้จัก
เสียบ้าง ชราที่ปรากฏแต่ตาโลกย์ ใคร ๆ ถียงกันไม่ได้นี้ นัก

ปราชญ์ท่านเรียกว่าอัมปะตจิตฉันนะชรา ว่าความแก่ไม่ซ่อนกำบัง
ออกตัวให้เห็นชัดทวักัน ๆ สังขารคือขงมีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ให้

เกิดให้เป็นชนนั้นท่านจัดไว้เป็น ๒ อย่าง อุปาทินนกะสังขาร ๑
อนุปาทินนกะสังขาร ๑ สังขารคือร่างกายแลชีวิตวิญญาน

ที่เรียกโดยรวมว่านามแลรูป ของสัตว์เดยวเจตนาแลมนุษย์ทงสน
 นแลค้ออุปาทินนกะสังขารด้วยว่า เป็นของอันกรรมแลกิเลสเข้า
 ยึดหน่วงจับต้องแทรกสิงลงได้ เพราะว่าจิตรใจวิญญาณของสัตว์
 แลมนุษย์เป็นที่อาศัยไรยก้อให้เกิดกิเลส ให้เกิดอกุศลเหตุต่าง ๆ
 ค้อรู้จักโลกหวงแหนอยากได้ รู้จักโกรธ รู้จักหลง โลกโกรธ
 หลงทง ๓ ประการ ซงเป็นต้นเคากิเลสทงปวง เมื่อได้สังขารค้อ
 วิญญาณของสัตว์เป็นเชอ เป็นทยดอาศัยไรแลแล้ว ก็กำลังกล้า
 ให้สังขารนั้น ทำบาป อกุศลต่าง ๆ ตามอำนาจของตัว

ฝ่ายข้างเหตุเป็นส่วนบุญส่วนกุศล ค้อความไม่โลภ
 ไม่โกรธไม่หลง มาเข้ายึดแทรกสิงในสังขาร ค้อวิญญาณของ
 สัตว์ก็ให้สัตว์ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามอำนาจของตน กุศลเหตุ
 อกุศลเหตุทง ๒ ประการนยอมเข้ายึดอาศัยไรจิตรวิญญาณของ
 สัตว์เดยวเจตนา แลมนุษย์ แลวก้อให้เกิดกรรมค้อบุญบาปต่อ
 ไป เพราะฉะนั้นสังขารของสัตว์เดยวเจตนาแลมนุษย์ทงสนจึงเรียกว่า
 อุปาทินนกะ สังขารเกิดแต่วิบากฝ่ายกุศล แลอกุศลประชุมปรุง
 สร้างตกแต่งให้เป็นชน

อุปาทินนกะสังขาร ค้อแผ่นดิน พ้ำ อากาศ บรรพต
 ภูเขากอหญาต้นไมต่าง ๆ ซงเป็นของไม่มีวิญญาณทงสน ของ

เหล่านกกรรมกิเลสไม่เข้ายัดหน่วงเหนี่ยวจับต้องได้ เพราะไม่มี
 วิญญาณเป็นเชือก ท่านจึงเรียกว่าอนุปาทินณะกะสังขาร ก็ชรา
 นนัย่อมครอบงำทั่วไปในสังขารทั้งสองประการ ถึงอนุปาทินณะกะ
 สังขารก็เกิดแก่เจ็บตายเหมือนกัน ถ้าจะพิเคราะห์ดูให้รู้ง่าย ให้
 ดูแต่ดอกไม้ผลไม้อาจเห็นได้ ต้นไม้ชนิดมีแต่ดอกไม้มีผลเมล็ด
 ดอกออกก่อนย่อมเยาว์แล้ว ค่อยเจริญขึ้นจนโตใหญ่แย้มบาน
 ไรยร่วงเหี่ยวแห้งไป ถ้าเป็นชนิดต้นไม้มีผลเมล็ดดอกออกช่อ จน
 ช่อดอกนั้นแก่ กลับเกสรร่วงหล่นไปแล้วเมล็ดดอกเป็นผลเล็ก ๆ
 แล้วค่อยเจริญขึ้นโดยลำดับจนแก่ห้ามสุกงอม แล้วกร่วงหล่นไป
 ก็อันผลไม้ออกไม้ เกิดขึ้นด้วยพชนิยม อุตนิยมแลธรรมตานิยม
 กุศลมีเกิดแก่ไข้ตายเหมือนกัน แต่เมื่อดอกไม้ผลไม้มายังไม่แย้ม
 ไม่บานแลยังไม่ห้าม คนทั้งปวงก็ไม่ได้เรียกว่าดอกไม้แก่ผลไม้
 แก่ โดยที่แท้ความแก่ของดอกไม้ผลไม้ก็เป็นปะตัจฉันนะชรา
 ครอบงำประจำมาตั้งแต่ดอกไม้ผลไม้เมล็ดดอกออกมาตลอดมาจน
 ไรยร่วงสุกงอมหล่น ก็เป็นอันถึงมรณะไปครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง

พยาธิความโรคโทษไข้เจ็บนั้นแล้ว ก็ตตประจำมาตั้ง
 แต่ปฏิสนธิ ไข้ว่าต่อสังขารแก่กล้า พยาธิจึงจะมีมานันท์หาไม่
 คิดตรวดดูให้เลอียดเกิด สัตว์ตั้งปฏิสนธิขึ้นในครรภ์มารดา บาง

ที่ยังไม่ทันเจริญใหญ่ พอตังเป็นชนเนอฎาเป็นบัญญัติสาชาชน
 พยาธิเบียดเบียนจนห่างออกจากกรรมมารตาก็มี บางทีอวัยวะ
 เจริญใหญ่จนครบบริบูรณ์จนจะคลอดอยู่แล้ว พยาธิแรงกล้า
 ยังไม่ทันคลอดตายเสียในกรรมมารตาก็มี ตายในขณะที่คลอดจาก
 กรรมมารตาก็มี ถึงคลอดออกมาโดยปรกติ พอลคลอดแล้วบิดา
 มารดาแลห่มุญาตักตองหายากวาดยาหยอดบำรุงรักษามาจนคุ้ม
 ใหญ่นั้นคืออะไร ตัวพยาธิไม่ใช่ฎา มนุษย์เราถ้าเวลาปรกติไม่
 ใช้เจ็บอะไร ใจก็เพลิดเพลินพยาธิเสีย หารู้ว่าพยาธิเป็นธรรมดา
 เป็นของติดประจำอยู่ในตัวตั้งแต่ปฏิสนธิเป็นเดิมไม่มา เมื่อพยาธิ
 โรคไทยใช้เจ็บอันแรงกลามาถึงตัวเข้าแล้ว ก็วุ่นวายหวาดหวั่น
 ตกใจไม่เป็นสมประฎาดี จนเสียทีในมรณะสงคราม ถ้าหากว่า
 ฝึกใจให้เป็นอาจินต์ให้รู้เท่าสังขารเสียว่าชราพยาธิโรคไทยใช้เจ็บ
 ที่สังขารของเราให้ไปถึงมรณะเร็วเข้านั้น เป็นธรรมดาตัวของ
 เรา ๆ จะหลีกเลี่ยงให้พ้นไปไม่ได้ แม้นฝึกใจให้เชื่องชินกับพยาธิ
 มรณะจนเต็มออยู่แล้ว ถึงพยาธิจะมีมากก็ไม่หวาดหวั่นตกใจ
 อะไรนัก เพราะกำหนดรู้เสียว่าพยาธิมรณะก็เป็นของติดมาสำหรับ
 สังขาร ร่างกายของเราแต่เดิมไม่ใช่ของอื่นของจรที่ใหม่มา ก็
 การจะเยียวยารักษาพยาธิให้หายขาดมานั้น ถ้าเป็นแต่หยูกยา

ของแพทย์ของหมอ ก็รักษาพอสงบไปหายไปได้ครึ่งหนึ่งคราว
 หนึ่ง. ท่านน อันจะเยียวยารักษาพยาธิให้ขาดเด็ดนั้นก็ได้แต่เพียง
 ตัดมูลราก คือตัดชาติความเกิดให้ขาดสูญไปได้ด้วยอาวุธ คือ
 บุญญาเกิดพร้อมกันบริกรรมวรก

ถามว่า “ก็จะทำไฉน จะปฏิบัติอย่างไรเล่าจึงจะได้อาวุธ
 อันสัมปยุตด้วยบริกรรมวรกบุญญา”

แก้วว่า “ผู้ที่อยากจะได้อาวุธอันคมกล้าเช่นนั้น ต้องตั้ง
 ศรัทธา ๑ ความเพียร ๑ สติ ๑ บุญญา ๑ ให้มั่นคงไม่รู้จักลาจล
 แล้วดำเนินทางปฏิบัติตั้งแต่บรรพภาค คือศีล ๕ แลกรรมมกเป็น
 ภูมพน ให้บริบูรณ์ชำระพอกปฏิบัติวิญญาณให้บริสุทธิ์ผ่องใส
 ผูกหน้าใจให้ตดเนบแน่นอยู่กับกุศลฝ่ายเดียว เกียจกันห้ามใจ
 อย่าให้ตกไปเข้าฝ่ายอกุศลได้ แล้วจึงค่อยขยับการปฏิบัติ ให้
 ดำเนินชนหนทางใหญ่หนทางตรง คืออัมภางคิกะมรรคมีองค์คุณ
 ๘ ประการ คือบุญญาเห็นชอบ ๑ ความดำริห์ชอบ ๑ ความ
 กล้าหาญชอบ ๑ ความกระทำกายะกรรมชอบ ๑ ความเพียร
 เลยะชวตรชอบ ๑ ความพยายามชอบ ๑ ความมรภกชอบ ๑
 ความตั้งใจไว้มั่นคงชอบ ๑ เมื่อได้ดำเนินปฏิบัติในหนทางตรงอัน
 มีองค์แปดประการจนแล้ว ก็คงจะได้อาวุธคือบุญญาอันคมกล้า

มาพาดพันตตชงชาติ ความเกิดเสียได้ เมื่อตตชาติชาติแล้วชรา
พยาธิมรณะก็พลอยชาติไปด้วย เบนินฉินทะนะพะนิภาชชาติเด็ดไม่มี
ต่อไป ลักษณะที่วามานเป็นคตธรรมเปรียบเทียบกับนายทตอัน
หายโรคลม สันดานด้วยกำลังที่ ตนรภักษาศลสตัยสุจวิตตงกล้า
แล้วนน

ขอชงวานายแทนชงพันจากทษา ด้วยอำนาจรักษา
สุจวิตนนั้น เมื่อจะแล้วโดยคตธรรม มีถอยค ท่านกล่าวไว้ว่า
อุโนโลโกตติกโตตตนาทาโส ว่าสัตว์โลกคือมนุษย์บุรุษยสตร
หมดด้วยกันทวโลกยพภพณ มีน้ำใจบกพร่องอยู่เสมอ ไม่รู้อิม
ไม่รู้เบือไม่รู้เต็ม ได้หนึ่งแล้วยังเอิบเออมจะหาให้เป็นสอง ได้
สองจะหาให้เป็นสามเป็นสี่ เผ้าแต่เพิ่มพุลทวความอยาก ความ
ปรารถนาให้ใหญ่โตชงไปไม่มีที่สุด ท่านว่าไว้ว่า จักรวาพก
กว้างนักพรหมโลกยกสูงนัก ก็แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม่พอไม่พอไม่จุ
ที่จะใส่ความโลกของมนุษย์สักผู้เดียว

อนึ่งท่านว่า ภูเขอันสูงใหญ่เสมอเขาสิเนรุบรรพต
เป็นภูเขาศิลาตันทงแห่ง ถ้าหากว่าท่านผู้มีฤทธิเตชานภาพอัน
แรงกล้า จะมานฤมิตรภูเขาศิลานันให้เป็นทองคำไปสนทงภูเข
แล้วจะแจกแก่มนุษย์ให้เต็ม ให้พอแก่ความปรารถนา ภูเข

ทองคำแล้วนั้นคงจะไม่พอเป็นแน่ เพราะว่าแต่มนุษย์คนเดียวก็จะ
 กระโจมเอาทองสนทงหมดทงบรรพตนั้นเสียแล้ว มนุษย์ทั้งหลาย
 อื่น ๆ จะมาได้อะไรอีกเล่า ตัณหาความโลภของมนุษย์กว้างขวาง
 ใหญ่โตไม่มีที่สุดถึงเพียงนี้ ตัณหาคือความโลภเจตนาอันและเป็น
 เจ้าเงินของมนุษย์ทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลายย่อมเป็นทาสแห่ง
 ตัณหาสนทงด้วยกัน ตัณหาเป็นผู้กระชับหัวใจ บังคับแนะนำให้
 กระทำการชวการบาปต่าง ๆ ทำให้ตนรน ทะเยอทะยานไปไม่รู้
 สงบไม่รู้จบลงได้ ฝ่ายสัตว์โลกยกคือมนุษย์ชายหญิงเราท่านทง
 หลาย อยู่ในอำนาจของนายคือตัณหา นายบังคับมาอย่างไรก็
 ทำไปตามบังคับ ผิดก็ทำถูกก็ทำ ไม่ฝ่าฝืนชนชดนาย การงาน
 ของนายก็ไม่มีหมดตรัสสน นายก็ใช้ไปจนหมดอายุไปชาติหนึ่งภพ
 หนึ่ง แล้วนายก็ชักนำไปถือเอาชาติอก ตงชาติตงภพชนใหม่
 อีกเล่าหมุนเวียนนอยุอย่างนราไป เพราะคนแล ท่านจึงว่าสังสาระ
 วัฏหมุนเวียนวน ไม่มีที่สุดจนค้นหาเบองตนไม่พบไม่ปรากฏด้วย
 กระแสแห่งตัณหาไหลไปไม่มีกำหนดทุกเดเลดั่งทะเลอันรูกกว้าง
 เหลือจะประมาณ ยากที่จะว่ายข้ามไปให้ถึงฟากโน้นได้ เพราะ
 คนท่านจึงว่าสรรพสัตว์เวียนว่ายอยู่ในสังสาระวัฏคือทะเลตัณหา
 เอง ก็ชงว่าสัตว์โลกยกเป็นทาสแห่งตัณหานัน บางทกไม่รู้ลึก

ตัวเลยว่าคุณต้องเป็นทาสของตณหา เข้าใจเสียว่าคุณเป็นไทยอยู่
 กับตัวไม่มีนายบังคับ ที่แทนนายเขาใช้อยู่เสมอทุกวันทุกเวลา
 บางคนก็รู้สึกตัวบ้าง แต่ถึงรู้สึกไม่ผ่านขัดชนนายเขาได้ เพราะ
 ยอมใจให้ตกอยู่ในอำนาจของนายเขาแล้วก็ทำไปทั้งรู้ๆ นั้นเอง
 ก็อันบุคคลท้อยากจะหลุดพ้นอำนาจนายคือตณหา อยากรจะเป็น
 ไทยอยู่กับตัวนั้นจะว่ายากก็ยาก จะว่าง่ายก็ง่าย เพราะว่าหน
 ทางเป็นอุบายจะทำตนให้หลุดพ้นจากทาสหนักมอยู่ แต่ตัวจะทำ
 จะประพฤติฤาจะไม่ประพฤติ ถ้าจะประพฤติแล้ว ต้องเป็นคนรู้
 ทำนายขัดใจนายรำไป จนคิดฆ่านายคือตัวตณหาให้ตายเสียได้
 เมื่อใดตัวก็จะเป็นไทเมื่อนั้น ด้วยว่าการที่เป็นทาสแห่งตณหา
 ไม่เหมือนกับเป็นข้าเป็นเจ้านั้นในมนุษย์ ที่เป็นทาสทาสกันใน
 มนุษย์นั้น เราเป็นทาสอยู่เท่าไร เราจะมีเงินใช้เขาจนหมดหนี้แล้ว
 ตัวเราก็ตัดพ้นจากทาสได้เป็นไทย ก็อันเป็นทาสแห่งตณหานั้น ถึง
 จะมั่งมั่งทรัพย์จนล้นเหลือก็ตายตัวไม่ได้ไม่หลุด ต้องปองคิดฆ่า
 ตณหาให้ตายเสียอย่างเดียว จึงจะหลุดจะพ้นจากทาส ก็อันจะ
 สู้รบกับตณหาจะฆ่าตณหานั้นก็มิใช่ง่าย ต้องเป็นคนพยายาม
 กล้าหาญมั่นคงไม่ท้อถอย หากอาวุธที่คมกล้าจริง ๆ จึงจะฆ่านาย
 ได้ ด้วยตณหาอำนาจมากนัก เพราะหาใครจะความชอบนแล

ท่านจึงสอนไว้ว่ากรรมดานายโยธาผู้ฉลาด เมื่อจะทำ การะศึก
สงครามเอาไชยชนะข้าศึกเขาย่อมหาที่ไชยภูมิเป็นที่มั่นก่อน ตรี
เตรียมจัดโยธาพลากร แลสาตราวุธได้พร้อมเสร็จ แล้วยก
ออกต่อสู้ห่มุ่ประบักษ์ (เอาไชยชนะโดยสะดวกฉันใด มนุษย์
บุคคลทศจะทำสงครามกับกิเลส อยากจะฆ่านายโยธาคือตันทา
เสียให้ตายหนักตองหาพุทธภูมิให้เป็นที่มั่นใจเสียก่อน

ก็อะไรเล่าเป็นพุทธภูมิที่มั่น ยุทธภูมิคือศีลสัตย์สุจริต
มั่นคงนึ่งเอง ประพฤติปฏิบัติดีดทรมาจนกายวาจาใจให้อยู่ในอำนาจ
ของตัวให้จงได้ ขำระชักพอกกายวาจาใจให้บริสุทธิ์ตามภูมิศีล
ชั้นตาคือเบญจศีล ถ้ากุศลกรรมบถนี้ให้มั่นคงก่อน แล้วยำเพญ
ศีลสัตย์สุจริตอื่น ๆ ชั้นสูง ๆ ต่อขึ้นไป ประพฤติเป็นอาจินสมาทาน
เป็นปรกตตวทเดียว เป็นอริยะกัณฑ์ศีลไม่รู้เคราะห์หมองต่างพร้อม
เมอบำเพญปฏิบัติในศีลให้มั่นคงดเช่นนั้นแล้ว ชื่อว่าได้ชยภูมิที่
มั่นเป็นที่ยนเหยียบได้แน่นหนาไม่จลาจล ที่หนักตงหน้าพยายาม
ประกอบความเพียรตั้งใจให้เป็นสมาธิ คือทำใจให้มั่นแน่นอน
ให้ผองใส ให้ห่างไกลจากเบญจนิ वर्ณ ๕ คือ กามะฉันท ๑
พยาบาท ๑ ถินะมิทธะ ๑ อุทธัจจะกุกกุจจะ ๑ วิจิกิจฉา ๑
เกียจกัณนิ वर्ณเสียให้ห่างไกล อย่าให้เข้ามาเสียดแทรกครอบงำ

ดวงจิตรได้ แล้วทำใจให้ตั้งมั่น ให้ยึดอยู่ในอารมณ์อันเดียวให้
 เปนเอกัคคะตา อย่าให้พุ่งส่านไปสู่อารมณ์อื่น ๆ ทำใจให้แน่ว
 เปนหนึ่งนึ่งอยู่ที่เดียวมิให้พุ่งส่านไปสู่อารมณ์อื่น ๆ ได้บันดาล
 ทตฺน แลที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ตามลำดับ จิตรมีอำนาจชำนาญใน
 ฌานสมาบัติ จัดเปนมสมาธิจิตร

ก็การทำใจให้เปนมสมาธิจิตรได้นั้น ต้องหาไครยฝึกหัด
 ผูกใจด้วยกรรมฐาน คือสมะณะภาวนาที่จำแนกไว้โดยประเภท
 ๕๐ กระสณ ๑๐ อสุภ ๑๐ อนุสสະติ ๑๐ พรหมวิหาร ๕ ธาตุ
 วุทฺฐิฐาน ๕ อหาเวปฏิกูลสังญญา ๑ ในกรรมฐาน ๕๐ นี้ จะผูก
 ใจด้วยกรรมฐานบทใดบทหนึ่งก็ได้ ตามแต่จะเลือกกรรมฐานที่
 ชอบแก่จิตรจรรยาของตน บำเพ็ญเพียรภาวนาไปก็จะถึงอับปะ
 ณา บันลุปฐุมฌานมีองค์ ๕ คือวิตกวิจารณ์จิตชเอกัคคะตา กำจัด
 เบญจนิวรณ์เสียได้ แลวก้าวชนถึงฌานที่ ๒ ละวิตกวิจารณ์เสีย
 ได้ ยังมีอยู่แต่ขันธ์ ๕ ชุชเอกัคคะตา แล้วย่างชนฌานที่ ๓ ละขันธ์
 เสียได้ยังคงอยู่แต่ชุชแลเอกัคคะตา แล้วยังบันดาลที่ ๔ ละชุชเสีย
 ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข ยังคงมีแต่เอกัคคะตาสิ่งเดียว ปราบปรามเผา
 กิเลสอย่างหยาบอย่างเลื่อยด ด้วยกำลังฌานได้ตั้งนเรียกว่าทำ
 ใจให้เปนมสมาธิ

แม้นถึงทำให้ระงับสงบได้ ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่ตาย
 ไม่ตาย ต้องหาอุบายสร้างอาวุธทศมกล้า คือวิบัติเสนาบัญญัติ
 อักษรหนึ่ง วิบัติเสนานั่นคือเจริญอย่างไร ทำใจอย่างไร

วิบัติเสนานั่นคือ ผู้กษัตริย์แห่งชาติชราพยธิ
 มรณะเป็นหลักฐาน แลยกเอาสังฆารชนแห่งพิจารณาให้แจ้งประ
 จักษ์โดยลักษณะ ๓ คือเห็นว่าสังฆารไม่เที่ยง รู้ผันแปรไม่ยั่งยืน
 ๑ สังฆารเป็นแต่กองทุกข์ไม่มีสุข ๑ สังฆารเป็นอนัตตา ใช้ตัวคน
 ไม่เป็นสัตว์ ไม่เป็นบุคคล สูญเปล่าทางสน ๑ แห่งสังฆารด้วย
 ลักษณะ ๓ ตามลำดับวิบัติเสนาบัญญัติ จนถึงโคตรภูญาณ ก็จะได้
 ได้ประสบบัญญัติอย่างยิ่ง ซึ่งรู้จักของจริงทั้ง ๔ ประการ คือ
 บัญญัติหยั่งรู้ ทุกขะอริยะสังทุกขะสมุทยสัง ทุกขะนิโรธอริยะสัง
 ทุกขะนิโรธคามินีปฏิปทาอริยะสัง ตรัสรู้แจ้งจริงเป็นสังจากิจสมัย
 บันดาทุกขมีเท่าไร ก็กำหนดรู้เสียหมดสิ้นเชิง ทุกข์สมุทัย คือ
 กามะตณหา ภวะตณหา วิภวะตณหา ซึ่งเป็นของก่อให้เกิดทุกข์
 ก็สละละเสียได้ขาดเด็ด แล้วกระทำให้แจ้งซึ่งเป็นทุกขะนิโรธบันดู
 ธรรมเป็นดับทุกข์ เจริญมรรคภาวนาแปรจากโลกีย์ให้เป็น
 โลกุตระจิตร์ บันดูล่วงถึงอริยมรรคาริยะผลตามลำดับอริยมุม คือ
 โสดาปฐุมรรคเป็นต้น อระหัตตะผลเป็นที่สุดหลุดพ้นจากชาติชรา

พยาธิมรณะฆ่าตนหาตาย ทำลายกิเลสออกตัวเป็นไทยไม่ใช่โทษ
แห่งตนหาต่อไป

นี่แลท่านทั้งหลายจงรู้เถิดว่า บุคคลที่อยากจะหลุดพ้น
จากอำนาจนายคอตตนหาต้องบำเพ็ญศีลสัตย์สุจริตให้เป็นกัมมพณ
เป็นที่ยินให้แน่นหนามั่นคงเสียก่อน เหมือนภาสิตคำสอนท่าน
กล่าวไว้ สิบแปดปฏิญาจะระโรสบัญญูโยจิตตั้งบัญญัติจะภาวะยังว่า
บุคคลมีบัญญัติ ๕ จะปลดเปลื้องตนให้พ้นจากอำนาจตนหา
ก็พึงตั้งอยู่ในศีลรักษาศีลให้บริสุทธิ์ทั้งกายวาจาใจ แล้วจึงทำใจ
ให้เป็นอธิจิตร์ คือทำใจให้เป็นสมาธิแล้วเจริญวิปัสสนา ทำอธิ-
บัญญัติให้เป็นขนมขนได้แล้วก็จะฆ่าทุกขสมุทัย คือตัวตนหาให้
พินาศด้วยดาบอันคมกล้า คืออริยมรรคบัญญัติทั้ง ๘ ประการ

อนึ่งท่านกล่าวไว้ คือละปริภาวิโตสมาธิ มหัพพะโลโหติ
มหานิสังโส สมาธิปริภาวิตา บัญญูยามหัพพะลาโหติมหานิสังสา
บัญญัติปริภาวิตังจิตตั้ง สัมมะเทวะธาสะเวหิมุจจะตยะทังกา
มาสะวา ภาวะสะวาอวิชชาสะวา

เนื้อความว่าศีลเป็นของสำหรับอบรมสมาธิ เพราะว่า
ศีลจะตั้งวรความทระวังศลอนัน ก็กั้นใจให้คับแคบเข้ามามากอยู่แล้ว
ถ้าปล่อยใจให้ฟุ้งสร้านไป นึกเข้าหนทางแห่งสมาธิโดยตรง ศีล

ตั้งวอบบรมสมาธิใหญ่มีผลใหญ่ มีอานิสงฆ์ใหญ่แรงกล้าจนแล้ว
สมาธิก็อบบรมบ่มบุญญาต่อไป วิบัติสละนาบุญญา เมื่อได้สมาธิ
อบบรมจิตแก่กล้าแล้ว ก็มกาดังมากจนอบบรมจิตต่อไป ดวงจิตร์
นั้น เมื่อบุญญาอบบรมแรงกล้า บุญญาฟอกจิตร์ให้แจ่มใสบริสุทธิ์
อย่างอุษธุ จิตร์ก็หลุดจากกิเลส ซึ่งเป็นนำดวงสันดานทั้ง ๓
ประการคือ กามาสะวะ ภาวาสะวะ อวิชชาสะวะ

กามาสะวะนี่อะไร กามาสะวะ ถ้าจะว่าง่าย ๆ ก็คือตัว
โลภ คือตัณหานั่นเอง ความปราถนาอยากได้ แลความชอบใจ
หวงแหนอาโลยในกามะคุณ คือผัสตคามกิเลสสะกามก่อให้เกิด
วิบากขัดข้องอยู่ในกามะภพ นี้แลเป็นกิเลสคองอยู่ในสันดานสัตว์
ไม่มทสด ท่านจึงเรียกว่ากามาสะวะ มันคองเป็นเชืออยู่ร่าไป
เมื่อจะจัดเป็นนิวรรณ์ ท่านเรียกว่ากามฉันทนิวรรณ์ เมื่อจะจัดโดย
ตัณหา ท่านก็เรียกว่ากามะตัณหา แลกามะโยคะ กามะโอชะ
กามะสัญโยชนะ ยักย้ายไปต่าง ๆ ตามอาการของกามที่แปลก ๆ
ไป ถ้าจะว่าโดยเนื้อความก็อันเดียวกัน ถ้าจะกล่าววากามาสะวะ
ก็ตลอดถึงกันหมด

ภาวาสะวะว่าภพ คือความเป็นความเกิดเป็นกิเลสคอง
สันดานอย่างหนึ่ง อธิบายว่าความอาโลยรักใคร่ในความเกิด

ความเป็นในภพต่าง ๆ คือกามะภพรูปภพอรูปรูปภพ เกิดในภพใด ๆ ก็ยินดีเพลิดเพลินโดยในภพนั้น ๆ ไม่ถอนฉันทหาโดยได้ความยินดีในภพก็เป็นกิเลสคงอยู่ในสันดาน ดังนี้เรียกว่าภาวะวะ

อวิชาสะวะนนวนานาดอง คืออวิชา ๆ นี้ แปลว่าความ

โง่เขลาไม่รู้เท่าสังขาร แลไม่รู้ประจักษ์แจ้งในอริยสัจของจริง โกลชาคก คือกิเลส ๔ ประการ ถ้าจะกล่าวโดยโวหารให้เห็นง่าย ๆ ก็คือโมหะความหลงที่เป็นกองมืดบดบังญาณะจักขุเสียไม่ให้เห็นของจริงโดยอริยสัจ แลชักให้หลงเคลิบเคลิ้มเป็นเบื่องน่าสังขารเป็นของไม่เที่ยง แลเป็นแต่กองทุกข์ใส่ตัวตน ก็หลงเห็นไปว่าสังขารเที่ยงเที่ยงยืน แลเห็นว่าเป็นคนแลเห็นว่าเป็นตัวตน ความเห็นที่หลงไหลไปตามกระแสกิเลส เช่นนแลเรียกว่าอวิชา เป็นกิเลสคงอยู่ในสันดานอย่างยิ่ง

บัญญัติพิเศษ ซึ่งได้นำมาว่าระหัดตะมรรคญาณอบรมดวงจิตให้เป็นวิมุตติ หลุดพ้นจากอาสะวะทั้ง ๓ ประการดังกล่าวมานนแลเป็นอันชำตณหาตาย ทำลายล้างกิเลส ให้หมดสิ้นบริสุทธิสอาด พ้นจากความเปนนทาสตณหาด้วยประการทั้งปวง พระมหาสุบัสสะตราบคสาแดงลักษณะวิธซากิเลสจบลงแล้ว จึงว่าแกศศยทั้งหลายว่า ธรรมวิเศษเช่นน ตัวชาพเจ้าก็ยังไม่ได้อิ่มถึงดอง แต่

ข้าพเจ้าได้เรียนรูตามไฉนที่ท่านกล่าวไว้ในพระคัมภีร์ต่าง ๆ ท่าน
 พรรณาไว้โดยไฉนวิจิตรพิศดาร สุขุมเลอียดนักข้าพเจ้าจำได้
 เป็นเอกะเทศแต่หยาบ ๆ พอเป็นเลาความให้รู้ว่าศีลสัตย์สุจริต
 เป็นต้นทางของธรรมวิเศษ ซึ่งเป็นของซ้ำกิเลสตายทำลายล้าง
 อำนาจแห่งตัณหา ทำตนให้หลุดพ้นจากความเบียดเบียน โดยคดี
 ธรรมควยวิธดังกล่าวนั้น

ฤๅซึ่งเป็นศิษย์ทั้งปวงกชนชมโสมนัสของสาธุการพร้อม
 กันแล้ว จึงถามว่า

“ข้าแต่พระอาจารย์เจ้า ท่านังทานการให้เคารพบริจาค
 นี้ไม่เป็นบุญเป็นกุศล ฤๅเป็นบุญอย่างต่ำอย่างทราม จึงไม่ยกชน
 เป็นต้นทางของธรรมวิเศษอันน

พระมหาสุบัสติตอบว่า

“ซึ่งจะตหมันตถูกเสี่ยวว่า ท่านเป็นของต่ำช้าเลวทราม
 นนิกไม่ควร ท่านก็เป็นบุญเป็นกุศล สำหรับกำจัดโลกตัมัจฉริยะ
 ได้ ก็เป็นพนักงานปราบปรามกิเลสอยู่ฝ่ายหนึ่ง แล้วก็เป็นสับบริศ
 บัญญัติ ผู้มีปัญญาเห็นคุณเห็นอนิสงษ์แล้ว จึงได้บัญญัติจัดตั้ง
 เป็นธรรมเนียมไว้สำหรับโลกย์ คู่กับเบ็ญจเวระวิรัตคือศีล ๕ แล
 กุศลกรรมบถ ก็แต่ว่าการให้ท่านนั้นจะว่าง่ายก็ง่าย จะว่ายากก็

ยาก อย่างไรก็ตามง่าย ง่ายก็ตามยาก ท่านทั้งหลายรู้หรือ
ไม่ว่า

ดาบศพวกคิศย์ทั้งหลายตอบว่า

“ข้าพเจ้าทั้งหลาย ก็เข้าใจอยู่บ้างแต่ไม่ทราบละเอียด
พิศดาร ขอพระคุณเจ้าได้โปรดสำแดงโดยพิศดารเถิด ข้าพเจ้าทั้ง
หลายจะได้จดจำไว้เป็นข้อปฏิบัติต่อไป”

พระมหาสุบัสสะ จึงสำแดงประเภทของท่านว่า “ซึ่งเรา
ท่านทำงานนั้น คือคนที่มิได้คิดว่าให้ท่านอย่างไรจะมีผล อย่างไร
จะมีผลมาก ให้อย่างไรจะมีผลน้อย มิได้คิดที่จะหาเซตร์หาผล
อะไร เห็นเขาให้ก็ให้ไปตาม ๆ เขา มีแต่ของก็ให้ไป เช่นนั้นว่าท่าน
ทำงาน

ซึ่งว่าทำงานนั้น คือว่าท่าน ๆ นั้นแปลว่าให้ สุดแต่ว่า
ให้แล้วก็เรียกว่าท่านทงสน ก็แต่ว่าท่านที่เป็นบุญก็มี ท่านไม่เป็น
บุญก็มี คนให้สุรายาพิศม์ ให้หอกดาบแหลนหลาวปืนผาเครื่อง
อาวุธต่าง ๆ เป็นท่าน ท่านไม่นับว่าท่าน ไม่เป็นบุญเป็นกุศล

ผู้ให้แก่ภรรยาบิดามารดาให้แก่บุตร แยกมาหา ๆ
เขาเพียงแยกเหล่านี้ ไม่ควรนับว่าท่าน อนึ่งเลื่อมใสในคุณพระ
สงฆ์หมอยาดี พระช่างฝีมือดี พระหมอนามนตดี เลขยันต์ขลังดี

มีข่าวของอะไรเขาไปถวาย เพื่อหวังความดีนั้น ๆ จะหมายไว้เป็น
ที่พะพิงพงพาอาไครยอย่างนั้นก็ไม่นับว่าท่าน

จะทำการมงคลตัดจุกบุตร การบ่าวสาวหาของเคียง
ท่านที่มาช่วยงาน ก็ไม่นับว่าท่าน ของที่เคียงพระสงฆ์ แลของ
ถวายพระสงฆ์ จะนับว่าท่านก็ไม่สู้สนิท คล้ายกับหาพระสงฆ์มา
ช่วยทำการมงคล

ถึงในการศพก็คล้าย ๆ กัน หาเข้าของเคียงพวกพ้อง
ที่มาช่วยการศพ หาพระสงฆ์มาสดบประจำศพ รุ่งเข้าเคียงพระ
สดบนิมนต์บึงสดทุกวัน ๆ ถวายไตรยเครื่องสังเค็ด แก่พระสงฆ์
เจ้าของเครื่องศพ พระทำดอกไม้เพลิงเหล่านี้ก็เป็นท่านไม่สนิท

อีกอย่างหนึ่งทำบาปมาทำบุญ คือขานเอบเอบปลามาทำ
ของเคียงพระสงฆ์ เช่นชาวบ้านนอกจะทำบุญให้ท่านเป็นการใหญ่
ถ้าใกล้ตรัสใกล้สงกรานต์ แลวกชักชวนกันไปหาปลามาทำน้ำยา
แลต้มแกงไปทำบุญตังนกด อีกอย่างทำโจรกรรมแลคชอต่อแหล
ตลบแต่ลงขอเบียดบังเอาทรัพย์สังสินของผู้อื่น ได้มาแล้วเอา
ทรัพย์ที่หาได้โดยไม่ชอบธรรมนั้น มาทำบุญก็ดี บุญเหล่านี้จะ
เป็นทานมีมลทิน เหมือนตาบมีตมิตินิม ด้วยเป็นท่านไม่บริสุทธิ์
ยากที่จะตัดสินว่าเป็นบุญหรือไม่เป็นบุญ

อีกอย่างหนึ่งมีเทศน์มหาชาติ เลือกราพระสงฆ์ตาม
 เณรที่เทศน์เพราะ เทศน์เล่นตลกคนอง เฮฮามาก เครื่องกัณฑ์
 และเงินรางวัลจะเสียมากก็ไม่เสียดาย นิยมชมกันว่าได้บุญมาก
 ถ้าจะว่าโดยที่จริง ก็เห็นจะได้แต่ค่ายอกำสรรเสริญมีหน้ามีตา
 เป็นคนใจศรัทธาใจบุญกว้างขวางเท่านั้นเอง ของที่บริจาคออกไป
 ไปนั้นจะตกลงในบุญในกุศล ถ้าจะเป็นเหมือนของตกน้ำจมไปก็
 ไม่ทราบเลย มีเทศน์มีลินท์มาโดยให้พระสงฆ์ปัจฉาวิสัยนาเอา
 แพ้เอาชนะกัน ก็คล้ายมีเทศน์มหาชาติไม่สู้แปลกอะไรนัก

อีกอย่างหนึ่งทำบุญให้ทานเอาแข่งเอาแพ้ เอาชนะกัน
 ด้วยของมากแถมของน้อย ของดีแถมของเลว แลด้วยพวกมาก
 พวกน้อย เพราะเป็นการบุญเจือกิเลสในการทำบุญให้ทานเป็น
 ของเจือ ๆ ด้วยกิเลส ท่านจัดไว้ ๓ อย่าง อุปกิพกา ๑ อุปทุกสิกา ๑
 อุปมัททิกา ๑ เป็น ๓ สฐาน

อุปกิพกานันท์ทำบุญแถมเล่น เช่นดังว่ามาแล้ว เป็น
 ฝ่ายระคะฝ่ายโลกย์

อุปทุกสิกา คือทำบุญแถมประทุษร้ายในการทำบุญ เหมือน
 ให้ทานแล้ว โกรธขงดว่าเขยนต์บ่าวทาสแลคนอื่น ในสมัยเมื่อ
 ทำบุญให้ทาน อนึ่งเรียไรเงินทอง เข้าของต่าง ๆ อ้างว่าจะก่อ

สร้างอะไร ๆ หรือจะทำบุญอะไร ๆ แล้วคิดประทุษร้ายแก่การ
บุญนั้นเสียให้พินาศสูญไป เบียดเอาทรัพย์นั้นมาเป็นอาณานิเว
โยชน์ของตัวเองเสีย อย่างนักเป็นอุปถุฏฐิกาเป็นฝ่ายโทษะ

อุปถุฏฐิกา คือทำบุญให้ทานก็หลง ๆ ทำไปใจโลเล
ไม่เป็นหลักถาน มักจะไหล ๆ ไปตามคนอื่นเขา เอาคนอื่นเป็น
หัวหน้า ไม่ได้ใช้สติปัญญาของตน ไตร่ตรองให้เห็นลงโดยถ่อง
แท้ ว่าการสิ่งนั้นจะเป็นบุญเป็นกุศลจริงหรือไม่จริง ไม่เป็นอหะ
ที่จะได้สวนเอาความจริงให้ประจักษ์ทุกแท้ หากทำด้วยจิตใจ
ไหลเลอะตน ๆ เฝิ่น ๆ ไม่แน่นหนามั่นคงลงที่ตรงไหน ใครเขาว่า
อย่างไรก็ไหลไปอย่างนั้นอย่างนี้เรียกว่าอุปถุฏฐิกา เป็นฝ่ายข้าง
โมหะ

ทำทานถ้าตกลงไปอุปถุฏฐิก ๓ สถานนั้นแล้วก็เปันทานไม่
บริสุทธิ์

ทานนั้นเป็นของของระคลด้วยมลทินโทษเช่นนั้น ยังมีบริยาย
มาก จะพรรณนาไปไม่สิ้นสุด ทานทั้งหลายพึงรู้พอเป็นกระทุ้ความ
เถิด”

ดาบศทงหลายจึงถามว่า

“พระคุณเจ้าข้า พระคุณพรรณาทานฝ่ายข้างไม่มีผล

มหาสุบัสสะชาติก

แลมีผลบก ๆ พร่อง ๆ ไม่เต็มภาคเต็มภูมิตรงน ข้าพเจ้าทั้งหลาย
พอกำหนดรู้เข้าใจได้แล้ว แลท่านที่เป็นบุญเป็นกุศลมีผลเต็มภาค
ภมन्न คือบริจาคว่างไร ของพระคุณโปรดแสดงวิธีท่านที่เป็น
ท่านบริสุทธ ให้ข้าพเจ้าทราบเป็นทางปฏิบัติต่อไป”

พระมหาตบสจึงสำแดงประเภทท่านว่า

“ท่านทั้งหลายจำต้นเค้าไว้ให้แนวก่อน ท่านังแปลว่าความ
คิดตกลงปลงใจที่จะให้ท่านอย่าง ๑ นั่นคือตัวท่านะเจตนาท่านังแปล
ว่าเครื่องสำหรับให้อย่างหนึ่ง นั่นคือสิ่งของที่จะให้ท่าน เมื่อเจตนา
ที่จะให้ แลสิ่งของจะบริจาคว่างไรปฏิบัติหกรับ พร้อมทั้ง ๓ แล้ว
ก็สำเร็จเป็นท่านได้ แลท่านนนมลักษณะเครื่องหมาย ๒ ประการ
คือ ให้ด้วยการสงเคราะห์เป็นส่วนกรรณา ๑ ให้เพื่อบุชาคคุณอย่าง
๑ การที่ได้เห็นคนยากจนชั้นไร หรือคนชราพิการทำมาหากิน
ไม่ได้ ก็เกิดความกรรณาคิดว่าเรามทรัพย์สินพอที่จะเฉลี่ยให้
ความสุขแก่คนเหล่านั้น ทมชาติเป็นมนุษย์เหมือนกัน คิดตั้งนแล้ว
ให้ไป หรือแก้สตัวเดียวรจฉานด้วยกรรณา อย่างนเรียกว่าให้ด้วย
กรรณา อนึ่งคิดว่าสมณะบรรพชิตเป็นจำพวกไม่มีเข้าเรือนเรือก
สวนไร่นา เป็นพวกไม่คิดทำมาหากินสะสมพัสดุเงินทอง เป็นแต่

คิดจะขอเขากินไปมอหนึ่ง ๆ พอกำลังที่จะประพฤติพรหมจรรย์
 คิดเห็นลงจนแล้วเกือกกลแก่สมณะบรรพชิตด้วยอาหารบิณฑบาต
 แลเสนาคนเป็นต้น อย่างนี้เรียกว่าให้ทานด้วยการสงเคราะห์แล
 กรณา

บุคคลเพ่งต่อคุณ ระฤกถึงคุณบิดามารดาที่ได้นำรุงเลี้ยง
 ตัวมา หรือคิดถึงคุณครูอาจารย์ที่สอนตัวมา แลคิดถึงคุณ
 ท่านผู้ใด ๆ ซึ่งให้ออกเคราะห์อุปถัมภ์ตัวมา แล้วสละบริจาคลัง
 ของออกให้ปันแก่บิดามารดาเป็นต้น โดยทางกตัญญูกะตะเวท
 อย่างนี้เรียกว่าให้ทานเพอบุชาคุณ

อนึ่ง บุคคลคิดเห็นว่าตนหาราคาทกิลศเป็นของสละยาก
 จะตัดให้ขาดสูญจากสันดานเป็นการยากที่สุด พระอรหันต์สัมมา
 สัมพุทธเจ้าแลพระอรหันต์ ชนาศพพุทธสาวก ล้วนสละตัดกิลศ
 ขาดได้เป็นคุณพิเศษเป็นอัศจรรย์ สมควรบูชาท่านโดยแท้ คิดเห็น
 ลงเป็นแน่แท้ใจ แล้วบริจาคอาหารวรามิศ เครื่องสักการะออก
 บูชา อย่างนี้เรียกว่าให้เพอบุชาคุณ ประเภททาน ๓ อย่างนี้เป็น
 ทานบริสุทธิ์มีผลมาก

อีกอย่างหนึ่ง ทานท่านจัดเป็นทานมีผลมากผลน้อยโดย
 ผู้ให้ผู้รับ บางที่ทายกเป็นคนมีศัลบริสุทธิ์ ให้ทานแก่ปฎิคาหก
 ทุกศัล ทานเช่นนี้บริสุทธิ์แต่ฝ่ายผู้ให้ ผู้รับไม่บริสุทธิ์ ให้ผลไม่เต็ม

ภุม (๑) บางทีผู้ให้เป็นคนทุศีลแต่ผู้รับเป็นคนมีศีล ทานเช่นนี้
 บริสุทธิต่างผู้รับ ก็มีผลไม่เต็มภุม (๒) บางทีผู้ให้เป็นคนทุศีลผู้รับ
 ก็เป็นคนทุศีล เช่นนันทานไม่บริสุทธิทั้ง ๒ ฝ่าย ทานดังนดู
 เหมือนจะเสียของเปล่าน่าเสียดาย (๓) บางทีผู้ให้ก็มีศีลบริสุทธิ
 ผู้รับก็เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ เช่นนเรียกว่าทกชณาวสุทธิ มีผลมาก
 เต็มภาคเต็มภุมเป็นทานอย่างดี ผู้ทศคจะให้ทานต้องคิดให้ได้
 พร้อมมูลอย่างน

ท่านจัดทานอีกประเภทหนึ่งเป็น ๒ อย่าง ปาฏิบุคคลิก-
 ทานัง ๑ สังฆทานัง ๑ ให้ท่านจำเพาะตัวบุคคลที่เราชอบใจ
 เหมือนอย่างเราจะทำบุญเลี้ยงพระที่บ้านเรา เรากเลือกนิมนต์
 พระ ๕-๗ องค์ตามที่เราชอบพอ อย่างนี้เป็นตัวอย่าง เรียกว่า
 ปาฏิบุคคลิกะทาน ถ้าให้ท่านไม่เฉพาะตัวบุคคลตั้งใจอุทิศต่อ
 พระอริยะสงฆ์สงฆสาณะวระกิลศ คือองค์พระอรหันตชณาคพ
 เป็นต้น เรียกว่าสังฆทาน

สังฆทานนทายาก ยากที่จะตั้งใจให้ตรงต่อพระอริย-
 สงฆ์ได้จริง ๆ บางทีเค้าเดิมก็ตั้งใจว่าจะทำสังฆทาน ครั้นทาน
 ของตนไปได้แต่พระที่ตัวชอบ ก็โสมนัสบันเทิงมาก ถ้าไปได้แก่
 พระที่ตัวไม่ชอบ ก็เกิดโทมนัสเสียอกเสียใจ ทานเช่นนดูเหมือน
 จะไม่เป็นสังฆทาน เพราะไม่เพ่งเล็งเอาตัวบุคคลเสีย

เรื่องนกกจะมีชุม ๆ ชาวบ้านที่ชักชวนกันไปถวาย
 สลากภัตแก่พระสงฆ์ทางพระอาราม กลับมาบ้านแล้วพูดจากัน
 ต่าง ๆ ชาวบ้านได้ยินอยู่เนือง ๆ บางคนพูดว่าสลากภัตของข้า
 ถูกเจ้าคุณถูกคุณปลัดคุณสมุห์ สมอบอย่างชานักข้าหมาย ข้าตีใจ
 นก

บางคนพูดว่า สลากภัตชาวนน เข้าของ ๆ ชากมาก
 แต่ล้วนของดี ๆ ว่าเสียตายไปถูกพระเขมรพระลาวเสียได้ ถ้าไป
 ถูกเจ้าคุณเจ้าหรือคุณปลัดก็จะตทเดียว ทพูดออกมาอย่างนกเป็น
 สำแดงว่าใจของเขาเป็นเช่นนั้น ทำให้เสียทางวิธีสังฆทาน น่าเสีย
 ตายนก ทำบุญทอดกะฐินก็คล้าย ๆ กันกับสลากภัตตรงความ
 แลสังฆทานนสำคัญตั้งใจให้ตรงต่อพระอริยสงฆ์ ซึ่งปฏิบัติ
 ปฏิบัติชอบ พระที่สงฆ์สำแดงให้ นั้น จะเป็นองค์หนึ่งองค์ใดก็ตาม
 เกิด เราต้องตั้งใจให้ตรง ว่าเราบริจาคทานแก่พระอริยเจ้า ซึ่ง
 เป็นต้นเป็นเดิม ท่านผู้นั้นเหมือนเป็นผู้แทนพระอริยสงฆ์ แล้วให้
 บำรุงจิตรศรัทธาของตนให้ดำรงคงที่อยู่ตั้งมั่นให้จงได้ อย่าให้เอน
 เอียงไปตั้งว่าแล้ว จึงจะเป็นสังฆทานแท้ เรื่องนมแบบอย่าง
 เหมือนอบาสกผู้หนึ่งเป็นคนรู้วิธีทำสังฆทานวันหนึ่งจัดหาของที่
 ถวายสังฆทานไว้เสร็จแล้ว จึงไปขอสงฆ์ต่อพระภิกษุทุกเทศในพระ

อาราม พอเวลาเช้าพระทไธสมมุตจากพระภักตทเทศ ก็มายัง
บ้านอุบาสก ๆ แลเห็นกรูจกว่าพระรูปนเป็นพระทศลกเศยใจแล
กลับคิดได้ เราจะทำบุญแก่พระนเมื่อไรเล่า เราตั้งใจจำเภาะต่อ
พระอริยสงฆ์มิใช่หรือ พระรูปนคอพระอริยสงฆ์เจ้าแล้ว
อุบาสกกลับจิตรดำรงค์ศรทธาของตนดแลแล้ว ก็ลุกออกไปต้อนรับ
ให้วกราบโดยเคารพอย่างยง ล้างเท้าเช็ดเท้า นามันทาเท้าแล้ว
อาราธนาให้นั่งบนอาสนทตนตกแต่งไว้ แล้วถวายภิกขาไทยธรรม
อันประณีต โดยนิจจการะเคารพแล้ว ตามไปส่งจนถึงประตูบ้าน
ใจอึมเอบด้วยทานทตนได้บำเพญ ครนเวลาเย็นพระทมารับสังฆ-
ทาน เมื่อเวลาเช้านนมายมเสียมอุบาสก ว่าจะเอาไปถางหญ้าวัด
อุบาสกเอาเท้าคบเสียมเหวียงไปให้

คนในบ้านเห็นอาการอย่างนั้น ก็แปลกใจนัก จึงถามว่า
ท่านเจ้าข้า พระองค์คนมาเมื่อเวลาเช้า ข้าพเจ้าเห็นท่านเคารพ
ให้วกราบ เปนการเคารพอย่างยงทเดียว ครนเวลาเย็นข้าพเจ้า
เห็นท่านสำแดงอาการหยาบคายห่างไกลกัน กับเวลาเช้าหนักหนา
นำอศจรรยแปลกใจนักเปนด้วยอย่างไรเจ้าข้า

อุบาสกตอบว่า

“เมื่อเวลาเช้าวนน ข้าพเจ้าให้วเคารพพระรูปนเมื่อไร

ข้าพเจ้าตั้งใจนมัสการไหว้กราบพระอริยสงฆ์ต่างหาก พระรูปน
 เอยเป็นพระเมื่อไร เป็นคนทูลจอบปลอมเพศสมณะเท่านั้น
 ข้าพเจ้าจะต้องไหว้เธอทำไม”

เรื่องอุปาสกนแลควรทักคนจะถือแบบอย่าง ในการตั้ง
 ใจ ให้ถูกต้องตามวิธีสังฆทาน อนึ่งมีบทบังคับว่าผู้ที่จะถวาย
 สังฆทาน ถ้าไปนิมนต์เอาเองก็ไม่เป็นสังฆทาน จำเพาะต้องขอ
 สงฆ์ พระสงฆ์ในอารามสำแดงให้จึงจะเป็นสงฆ์ แลพระที่เรา
 ควรจะขอสงฆ์นั้น คือขอต่อท่านอธิบดีสงฆ์ในอารามนั้น ๆ หรือ
 ขอต่อท่านทสังฆ์สมมุตได้ ให้เป็นผู้แจกลาภสงฆ์ ซึ่งได้นาม
 สมมุตวาภัตตทุเทศ นเป็นตรงทีเดียว หรือจะส่งพระสงฆ์สามเณร
 ให้ช่วยขอสงฆ์ต่อพระภัตตทุเทศก็ควร ซึ่งจำเพาะให้ขอพระภัตตทุ
 เทศน เพราะท่านเป็นพนักงานแจกลาภสงฆ์ ท่านรู้บาญชีว่าใคร
 ได้แล้วหรือใครยังไม่ได้ จะได้แจกเฉลี่ยให้ทั่วสงฆ์ตามลำดับ พระ
 ทมิใช้พนักงาน ก็ไม่รู้บาญชีแจกไม่ถูกเหมือนที่กลางบ้านเขาถวาย
 สังฆทานทุกวัน ๆ เขาขอสงฆ์เสียครั้งเดียว ว่าขอพระสงฆ์ไปรับ
 สังฆทานที่บ้านข้าพเจ้าวันละองค์ ๆ จนหมดพระสงฆ์ในพระอาราม
 ขอตั้งนควรถูกต้องตามวิธีสังฆคะตาทักขณา

สังฆทานที่ถูกต้องตามวิธี ดังกล่าวมานแลท่านสรร

เสริญว่ามีผลมีอานิสงฆ์มากกว่าปาฏิบุคคผลิกะทาน หลายเท่า
หลายส่วน เราประมวลประเภททานมาพรรณนาให้ท่านทั้งหลาย
ฟังตามที่เราได้รู้มาโดยภาสิตของท่านวิญญูบัณฑิตยสืบ ๆ มาแต่
โบราณ ท่านทั้งหลายเข้าใจแล้วหรือ”

ตาบศศิษย์ทั้งปวงรับว่า “สาธุ ข้าพเจ้าฟังได้ความสว่าง
กระจ่างใจหมดสงสัยแล้ว ขอจำทรงไว้เป็นข้อปฏิบัติต่อไป”

พระมหาตาบศจึงว่า

“ท่านเช่นกล่าวมานมผลมีอานิสงฆ์เป็นทิสฐะธรรมเวทนิย
เห็นประจักษ์ในภพนี้บ้าง เป็นอปราเวทนิยให้ผลในภพต่อ ๆ
ไปบ้างตามเจตนาเกล้าแลอ่อน

ถ้าจะว่าโดยอานิสงฆ์เป็นสรรพสาธารณนั้น ท่านว่าไว้
ว่า ทังมิตตานิกัณฐุตติ ว่าการบริจาคแจกจ่ายให้ปันนี้ เป็นของ
ผูกพันยึดหน่วงมิตรไมตรีไว้ไม่ให้ห่างเหินร้ายราญ แลเป็นของ
จะชกสมานมิตรให้สนิทชิดชมได้ อันเป็นผลอย่างต่ำสำหรับ
โลกย์ทั่วไป ไม่เลือกชาติใดภาษาใด ย่อมเป็นทเออเฟอยินดีด้วย
กันทั้งหมด ท่านทั้งหลายฟังลงใจสั่นนีสฐานเถิดว่าทานที่บริสุทธิ์
ตั้งกล่าวมาแล้วนั้น ก็เป็นบุญเป็นกุศล แลเป็นต้นทางที่จะดำเนิน
ให้ถึงธรรมอันบริสุทธิ์ได้ แต่ยังห่างกว่าศีล แลเป็นของทำยาก

กว่าคิด แต่ในโลกย์ทุกวันนี้เขาว่าทำทานยากกว่ารักษาศีล ฝ่าย
 นักปราชญ์ท่านตริตรองว่าบำเพ็ญศีลง่ายกว่าให้ทาน เพราะว่าจะ
 ให้ทานนั้นต้องพร้อมด้วยจาคะเจตนา ๑ ไทยธรรมของที่จะให้ ๑
 ปฏิภาหผู้รับ ๑ ใน ๓ สิ่งนี้ ถ้าขาดแต่สักสิ่ง ๑ ก็ไม่สำเร็จเป็น
 ทานได้ ทานยังต้องอาไศรยผู้อนอยู่คุณ จึงว่าทานนทายาก
 อนึ่งทานจะมีผลมากก็อาไศรยแก่ศีลเช่นยังก้าวไว้ในทักษิณา
 วิสุทธินนแล้ว นักปราชญ์ท่านจึงเห็นลงว่า รักษาศีลง่ายกว่า
 ให้ทาน เพราะไม่ต้องอาไศรยใครแลไม่ต้องตระเตรียมหาอะไร
 เสริจอยู่ในตัวของตัว จะต้องหากแต่ศรัทธา ความเชอกกรรม
 เชอผล ๑ สติให้มันหมั่นตฤกรฤกระวังศีล ๑ ความเพียร
 ประคองรักษาศีล ๑ บัญญาที่จะรู้จักศีลที่จะบริสุทธิตถ์แลมัว
 หมอง ๑ มีทุนเพียงเท่านั้นก็เป็นสำเร็จการที่จะรักษาศีลได้ ศีล
 จะบริสุทธิกก็เพราะใจของตัว จะเศร้าหมองก็เพราะใจของตัว
 ไม่ต้องอาไศรยผู้อนง่ายกว่าให้ทาน ประการหนึ่ง ศีลนเป็น
 ของใกล้ชิดกับสมาธิ เป็นเครื่องอบรมสมาธิ ให้แน่นหนา
 มั่นคงแกกกล้าขึ้นไป เมื่อสมาธิมีกำลังกล้าแล้ว จะอบรมปัญญา
 ให้ไพบุลย์ ให้เห็นแจ้งประจักษ์ชัดในสังขารที่เป็นของไม่เที่ยง
 แลเป็นทุกขมิใช่ตัวตน เมื่อปัญญาอย่างวิเศษ อบรมจิตรให้

แจ่มใสเห็นแจ้งโดยจุดสัจจะญาณ กำหนดกองทุกข์สิ้นเชิง แล
 สละละสมุทัย คือตัดหาอันเป็นตัวก่อทุกข์ แล้วทำให้แจ้งมั่นคง
 ถึงธรรมที่ดับทุกข์ คืออนุภาษาดำเนินปฏิบัติตามหนทางที่หลัก
 เลียงห่างไกลข้าศึกกิเลส คือดำเนินด้วยปฏิบัติตามอริยมรรคมี
 องค์ ๘ ประการ มีสัมมาทิฐิเป็นต้น สัมมาสมาธิเป็นที่สุด ทน
 จิตรกจะเป็นวิมุตติหลุดพ้นต้นหาอาสวะะกิเลส ด้วยประการทั้งปวง
 จิตรกจะเป็นวิมุตติหลุดพ้นต้นหาอาสวะะกิเลส ด้วยประการทั้งปวง
 ทำชาติชราพยาธิมรณะ แลกกองทุกข์ทั้งปวงให้ดับสนิท ไม่มี
 เชื้อจะติดต่อไป มีแต่บรมสุขไม่มีทุกข์เจือปนเลย ท่านเรียกว่า
 เอกันตะบรมสุข คือละอุปาทิเสสะปรีนิพพากหนทางปฏิบัติ เช่นตั้ง
 ขำพเจ้ากล่าวมาทั้งปวงนี้ ท่านผู้ไปพนักเฒ่ามีสันดานบริสุทธิ์ คือ
 พุทธาธิบดีที่ตย์ท่านขแรงสั่งสอนไว้ เพื่อจะให้สรรพสัตว์ในโลกย์
 ทัมบญญาจักษุ ได้ประพฤติปฏิบัติตามทางของท่านที่ท่าน
 ได้ดำเนินมาแล้วนั้นทุกประการ ท่านทั้งหลายฟังแล้วอุสาห์ตั้งจิตร
 กำหนดไว้ปฏิบัติเถิด

ตาบศคคัยทงปวงรบคาสงแลสาธุการพร้อมกันด้วยความ
 ปรีดาภิรมย์พร้อมกัน

จบเรื่องมหาสุบัสสะชาดกท่าน

ข้าพเจ้าผู้แต่งเรียบเรียง เรื่องมหาสุบัสสนี ได้
ประพันธ์ผูกคาถาภาษามิตร เป็นคำอธิฐานไว้ในท้ายหนังสือ
คังน

เอตตาวตาวกถาจารย์
สิริสุนทรโวหาร
โยโยปุลลตถโกโหติ
โสโสอิมวิทิตวาน
กาเยนอุทวาจารย์
อนุกกเมนปุเรตวา
อิมรจิตสัทธสส
ตักขปลณายสมปนโน
สุฏฐธารณปลณาย
อสมมุพโหจธมเมสุ
ขิปป์ชาติชราเยว
อนตัสพพิกเรยยาหิ

สุนิปนุนาสุสาตถิกา
นาเมนรจิตตามยา
ปฎิปตติสุสาทโร
ปฎิปชชยถาสุตติ
สุจาริตมมสาบัจ
ทุกขสุนตกริสสตี
ปุลลสเสวพลนหิ
สุสัททวเนนจ
ธาเรยยิวสุตติ
ขิปป์ปาภินโณภเวยฺยหิ
พยาธิโนมรณสสจ
มัจเจยฺยิมารณชชาติ ฯ

มหาสุบัตตชาดก

คำนำ

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรีสุนทร โวหารญาณปรีชา
มาตยบรมนารณิตยภักดี พริยพาห (น้อย) เจ้ากรมพระอาลักษณ์
คิดเรียงเรื่องนิยายมหาสุบัสสีชาตกนิ ^๕ ชนไว้ด้วยตั้งใจจะให้เป็น
คุณเป็นประโยชน์แก่เด็กนักเรียน ^๕ แลเป็นแบบอย่างแก่ชาว
สยามซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาเป็นของสำหรับบำรุงปัญญา ให้
คิดแสวงสุจริตความชอบนั้นจะอำนวยผลเป็นสุขแก่ตน ทั้งในภพ
ปัจจุบันแลภพเบื้องหน้า ท่านทั้งหลายอ่านแล้วจงใช้ปัญญาตรอง
โดยละเอียดเถิด ^๕ คงจะได้ปัญญารู้จักทางปฏิบัติที่จะได้สุคติคือ
สวรรค์แดนฤพานตามกัมมัตถนปฏิบัติเป็นวิภูษะคามิ แลวิวิภูษะคามิ
ทั้งสองประการขอท่านทั้งหลาย จงไตร่ตรองตามข้อความในเรื่อง
นิยายนเทอญ ^๕